Gelibolu Yarımadası

ÇANAKKALE

Gezi Rehberi

Talha UĞURLUEL

Gelibolu Yarımadası

ÇANAKKALE

Gezi Rehberi

Talha UĞURLUEL

KAYNAK YAYINLARI©

Copyright© Bu eserin tüm yayın hakları Işık Ltd. Şti'ne aittir.

ÇANAKKALE GEZİ REHBERİ

Yayın Numarası: 87 ISBN: 975-8775-00-6

Fotoğraf : Halid Ömer Camcı

ADRES: Bulgurlu Mahallesi. Bağlar Sokak. No: 5
Tel: 0216 522 11 88 Fax: 0216 522 11 99 Üsküdar/İstanbul

www.isikyayinlari.com

BASKI: **ÇAĞLAYAN A.Ş.**
Sarnıç Yolu No: 7 35410 Gaziemir/İzmir Tel: 0232 252 20 97/98

Mart 2004

İÇİNDEKİLER

Ön söz 5
Giriş (Neden Çanakkale?) 7
Gezi Başlıyor 11

ÖĞLE ÖNCESİ GEZİ PROGRAMI

Eceabat 13
Çamburnu Şehitliği 14
Dur Yolcu Şiiri 15
Kilitbahir Kalesi 16
Namazgah ve Hamidiye Tabyaları 17
Seyid Onbaşı Anıtı 18
Mecidiye Tabyası 27
Nusret'le gelen Nusret 28
Havuzlar Şehitliği 36
Behramlı Köyü ve Alçıtepe Garnizonu 37
Saim Mutlu Savaş Anıları Müzesi 38
Son Ok Anıtı 39
Alçıtepe Köyü 41
Sargıyeri Şehitliği 42
Nuri Yamut Anıtı 45
Yarbay Hasan Bey'in Kabri 46
Seddülbahir Köyü 47
İlk Şehitler Anıtı 47
Heles Anıtı 49
Seddülbahir Kalesi 50
Ezineli Yahya Çvş. Anıtı 51
Sahil Mezarlığı (Beach Cemetery) 51
Morto Koyu 52

Fransız Anıt Mezarlığı 53
Çanakkale Şehitler Abidesi 58
Savaş Eserleri Müzesi 59
Abide Şehitliği 59

ÖĞLE SONRASI GEZİ PROGRAMI

Anzak Koyu 64
Yabancı Mezarları 65
Damakcıbayırı Anıtı 65
Mestantepe Şehitliği 66
Yusufcuktepe Yazıtı 66
Mestantepe Yazıtı 66
İsmailoğlu Tepe Yazıtı 66
Kireçtepe Şehitliği 67
Kireçtepe Şehitler Anıtı 67
Büyükkemikli Kitabesi 68
Büyük Anafartalar Köyü Mezarlığı 68
Bigalı Köyü ve Atatürk'ün Kaldığı Ev 69
Mehmetciğe Saygı Anıtı 70
Kanlısırt Kitabesi 74
Lone Pine Anıtı 75
Yarbay Hüseyin Avni Bey'in Kabri 76
Bomba Sırtı 76
Yüzbaşı Mehmet Kabri 77
57.Alay Şehitliği 78
En Yaşlı Gazi Anıtı 78
Mehmet Çvş. Anıtı 79
Arıburnu Yarları 84
Talât Göktepe Anıtı 84
Conkbayırı 85
Anzak (Yeni Zelanda) Anıtı 86
Üsteğmen Nafiz Çakmak'ın Kabri 86
Atatürk Zafer Anıtı 87
Kabatepe Tanıtma Merkezi 88
Akbaş Şehitliği 89

ÖN SÖZ

Sözlerime sizi tebrik ederek başlamak istiyorum. Çünkü bu kitabı elinize aldığınıza göre, siz de atalarınızla yakından tanışmaya karar vermişsiniz demektir. Onların büyüklüğünü görmek, bu vatana hizmetlerini anlamaya çalışmak elbette ki biz torunları için çok önemlidir. Bu vatan topraklarında bugün özgürce yaşamamızı acaba kimlere borçluyuz? Hangi eza ve cefalar sonrasında buralar yine bizlere kalabilmiştir? Eğer bizler bugün bu soruların cevaplarını bilemiyorsak, yarın aynı zorlukları yaşamamız mukadderdir. İşte bu nedenle sizleri tebrikle başladım sözlerime.

Geçmişimizi ve büyüklerimizi anlamamızı sağlayacak en önemli yer ve olaylardan birinin şu an tam kapısında bulunuyorsunuz. Evet burası Çanakkale'dir. Bir yıllık bu savaşı eğer detayları ile incelerseniz, atalarımızın ne kadar büyük insanlar olduklarını daha iyi anlar, onların sahip oldukları o tarif edilmez ruh derinliğini iliklerinize kadar hissedersiniz. Ve hepsinden önemlisi o ruh derinliğine sahip olunduğunda kişinin dünyaya meydan okuyabileceğini anlar, hayretler içinde kalırsınız. O öyle bir tılsımdır ki, ona sahip olan kâinatın iplerini elinde tutanı bile arkasına alabilir. İşte atalarımız bunu yapmışlardır. Onlar bu dünyada nasıl yaşanması gerektiğini iyi görmüşler, fedakârlığın, başkası için yaşamanın en son noktasına ulaşmışlar ve başta Allah'a, sonra da biz torunlarına en tatlı şeyi, canlarını seve seve feda etmişlerdir.

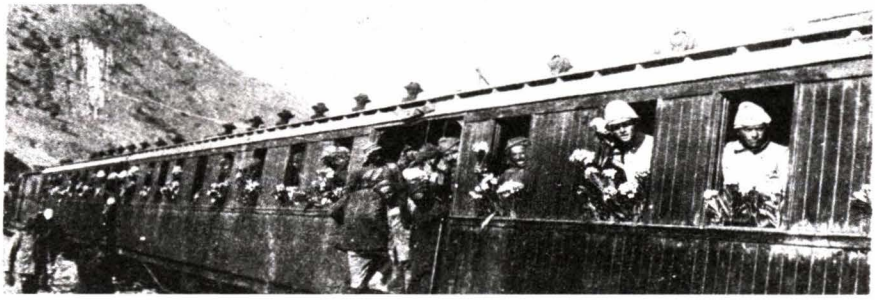
Seven sevilecek, önem verene önem verilecektir. Atalarımız O Güzeller Güzeline (sallallahu aleyhi ve sellem) çok düşkündürler. O'nun adı için yapmayacakları şey yoktur ve yapılması gerekeni yapmışlardır da. Bu nedenle O Güzel bile kalkıp gelmiştir uzak, çok uzak diyarlardan.

Dünya üzerinde bağımsız tek bir Müslüman devlet kalmamıştır. Yaşlı ve hasta aslan da çökmek üzeredir. Düvel-i Muazzama, yüzyıllardır kurdukları hayalleri gerçekleştirmek için aç kurtlar gibi üşüşmüşlerdir. İstanbul'u alma hayali, Devlet-i Ebed Müddet'i Orta Asya'ya kovma hayali... Ama tüm sebeplerin sükût anında O ilâhî kudret girecektir devreye ve ard arda kahramanlıklar yazacaktır atalarımız. Hem de ne kahramanlıklar... Evet hazır mısınız tarihe altın harflerle yazılan bu destanı okumaya, anlamaya ve yaşamaya?

Tarihe not düşmek üzere kaleme alınan bu eseri okurken, bir gözünüz de hep haritalarda olsun. Hangi olay nerede, nasıl cereyan etmiş buna çok dikkat ediniz. Ardından, haritalar üzerinden gezi güzergahlarını inceleyiniz. Sonunda da çevrenizdekilerle bir otobüs tutup doğru Çanakkale'ye gidiniz. Elinizde bu kitap adım adım geziniz oraları. Görecek ve hissedeceksiniz ki onlar da çok mutlu olacaklar siz geldiniz diye. Onları hatırladınız diye. Sizler şehitlikler arasında gezerken, onların ruhlarına Fatihalar gönderirken ve yüzünüzdeki buruk tebessümü onların yattığı topraklarda gezdirirken belki yüreğinizin bir köşesinde bir titreme olacak. O zaman anlayacaksınız ki onlar da bakışlarını sizlerin üzerinde gezdiriyorlar ve memnuniyetin en tatlısıyla torunlarını karşılıyorlar. Belki de simalarınızı unutmamak için zihinlerine kaydediyorlar. Ötelerde, bir şehide 70 şefaat hakkının verileceği günde yeniden sizleri hatırlamak üzere...

Bu çalışmayı hazırlamamda elbetteki birçok güzel insanın katkısı olmuştur. Daha okul yıllarımda beni gezmeye ve öğrenmeye teşvik ederek tarihi bilmenin önemini kavratan Değerli okulum Özel Nilüfer Lisesi'ne ve tarihi bizlere sevdirmek için gecesini gündüzüne katan Merhum Tarih Öğretmenim Tarık Yadigaroğlu Bey'e, aynı mevzuları benden yüzlerce kez dinledikleri halde yine arkama takılıp benimle gezmekten bıkmayan sevgili aileme, gezilerimden dolayı yıllardır hemen hiçbir hafta sonu evde bulunamamama rağmen beni destekleyen eşime ve yıllardır Türkiye'nin dört bir yanına yaptığımız gezilerde bizlerle beraber olarak bu gezilerin çeşitlenmesini sağlayan tüm dostlarımıza en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Talha Uğurluel

Cepheye giderken mehmetcikten sevdiklerine son bir bakış

GİRİŞ

NEDEN ÇANAKKALE?

Güzel Türkiye'mizin hemen her yerinde gezilecek, görülecek ve ibret alınacak nice harika beldeler var. Fakat bizler bu yerler içinde öncelikle Çanakkale'nin tanıtılması gerektiğini düşündük ve şu an okumakta olduğunuz eseri hazırladık. Gerçekten, "Hem tarihî yönü hem de turistik özellikleri ile bu kadar çok yer varken neden Çanakkale'yi seçtiniz?" diye soracak olursanız bunun cevabını, 1984 yılında devrin başbakanı ile bir Japon grup arasında geçen bir mülakatı aktararak verebiliriz. Eminiz ki sizler de bu ilginç görüşmeyi okuduğunuzda, ülkemizde öncelikle gezilmesi gereken yerlerin başına Çanakkale'yi yerleştireceksiniz.

Yıl 1984. Türkiye Cumhuriyeti'nin başbakanlık makamında rahmetli Turgut Özal var. Aynı dönemin Milli Eğitim Bakanı ise Sayın Vehbi Dinçerler. Ülkesinin geleceği adına çözüm yolları araştıran Turgut Özal, eğitim konusunda da Japon pedagoglara bir araştırma yaptırmak ister ve onları ülkemize davet eder. Eğitim konusunda uzman bu heyet, Türk gençleri hakkında araştırma yapmak üzere ülkemize gelirler. Bir süre ülkemizin değişik yerlerinde görüşmelerde ve temaslarda bulunurlar. Nihayetinde araştırmalarının sonuçlarını açıklamak üzere başbakanımız Sayın Turgut Özal'ın yanına çıkarlar.

Mehmetcik Cuma Namazında

Milli Eğitim Bakanımız da bu sırada orada bulunmaktadır. Heyetin vardığı netice gayet açık ve kısadır.

- Sizin gençlerinizde millî şuur yok!

Yöneticilerimiz aldıkları bu üzücü cevap karşısında hayretler içerisinde kalır ve hemen sorarlar.

- Peki siz Japon gençlerine millî şuur verme adına neler yapıyorsunuz?

- Biz gençlerimize, daha ilkokula başlamadan, şok testler uygularız. Meselâ, uçak gibi hızlı giden trenlerimize bindirir, bir tur yaptırırız. Çok katlı yollardan da geçen tren, onları şöyle bir sarsar. Sonra, robotlarla çalışan büyük fabrikalarımıza götürür, gezdiririz. Mini mini çocuklarımız teknolojinin baş döndürücü neticesini görerek şok olurlar, hayranlık duyarlar. Bu şoktan sonra onları Hiroşima'ya, Nagazaki'ye götürürüz. İkinci Dünya Savaşı sırasında atom bombasıyla müthiş

surette tahrip edilmiş olan bu bölgeleri biz aynen koruyoruz. Oraları da çocuklarımıza bilgiler vererek gösteririz. Hiçbir canlının ve bitkinin hayat bulmasına imkan vermeyen atom bombasının bugüne uzanan etkilerini hayretle seyrederler. Tabiidir ki, çocukların bütün görüp dinledikleri, masum ve temiz ruhlarında derin ve etkili izler bırakır. Bütün bunların ardından da onlara deriz ki:

- Eğer sizler çalışmaz, sizden öncekileri geçmezseniz, vatanınızı, işte böyle düşmanlar bombalar, yakar, yıkar ve hiçbir canlının yaşayamayacağı hale getiririr; sonra da çeker gider. Çalışırsanız, bindiğiniz hızlı trenleri bile geçecek yeni araçlar yaparsınız. Daha da gelişmiş fabrikalar kurarsınız. Üstelik hiçbir düşman, size saldırmaya cesaret edemez. Ülkeniz, milletiniz yücelir, yükselir, daima bütün insanların saygı duyduğu ve özendiği bir konumda kalır. Şimdi artık, çalışkan olup olmama kararını kendiniz veriniz. Çalışmak ve ülkenizi sevmek zorunda değil misiniz? Artık bunu siz düşünün ve kararınızı verin!

- Çocuklarımız bununla ikinci bir şok daha yaşarlar. Ve bu şoklarla iyi bir Japon olmaya doğru güçlü bir adım atmış olurlar.

Yetkililerimiz, Japon gençlere nasıl millî şuur kazandırıldığını öğrenmişlerdir. Ardından bir soru daha sorarlar.

- Peki biz, Türk gençlerine millî şuur kazandırma adına ne yapmalıyız?

- Bildiğimiz kadarıyla, sizin, gençleriniz için birçok Nagazaki'niz ve Hiroşima'nız var. Bizimkinden çok daha önemli bunlar. En önemlisi de Çanakkale Savaşlarının geçtiği bölgedir. Birinci Dünya Savaşı'nın bu bölümü, gençlerinizin şok olması için yeter de artar bile... Bir metrekare toprağa altı bin merminin düştüğü yerdir Çanakkale... Böyle bir savaştan Türkler her şeye rağmen galip çıkıyor, olmazı olur hale getiriyorlar. En gelişmiş teknolojiye ve donanıma meydan okuyarak, imanın galip geldiğinin ispatını yapıyorlar. Üstelik karşılarında tek bir düşman değil, birleşmiş güçler, sizin tabirinizle yetmiş iki buçuk millet vardır.

İşte bu tablo ve bu bölge, gençlerinizin millî şuurunun pekişmesine fazlasıyla yeter. Bunun için gençlerinizi gruplar halinde Çanakkale'ye götürmelisiniz. Her Türk genci Çanakkale Savaşlarının olduğu bölgeyi mutlaka gezmeli, görmeli ve öğrenmelidir. Ve o gençlere denmelidir ki:

"Sizler çalışmazsanız, birlik içinde olmazsanız, düşmanlar Çanakkale'ye geldikleri gibi bu defa da başka şartlar altında başka şekilde gelirler, size yaşamayı haram ederler. Çalışır, birlik içinde olursanız, teknolojiyi yakalarsınız; barışa katkıda bulunur, vatanınızı müreffeh bir hale koyarsınız."

"Evet, gençlerinize bunları telkin ettikten sonra da, bu zaferin destanını en güzel biçimde dile getiren Mehmet Âkif'i ve O'nun Safahat'ını okutunuz."

İşte Japon heyetin açıklaması böyledir.

İşin bir acı yanı bugün bu öğütleri onlardan alıyor olmamız, bir diğeri ise böyle dev bir tarihe sahip olduğumuz halde gençliğimizin millî şuurdan, manevî değerlerinden ve de atalarından kopmuş olmasıdır. Ecdadımızın bizlere emanet etmek için canlarını verdiği bu özgür topraklar üzerinde yaşamakta, ama onların o kahraman ve övülesi ruhundan bîhaber dolaşmaktayız.

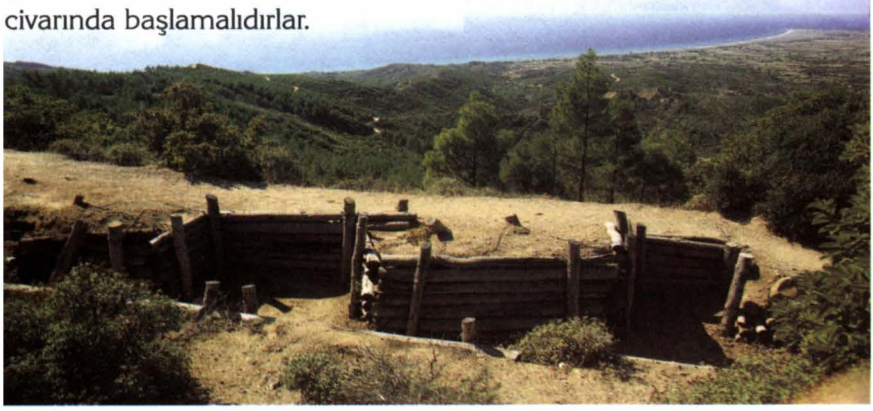

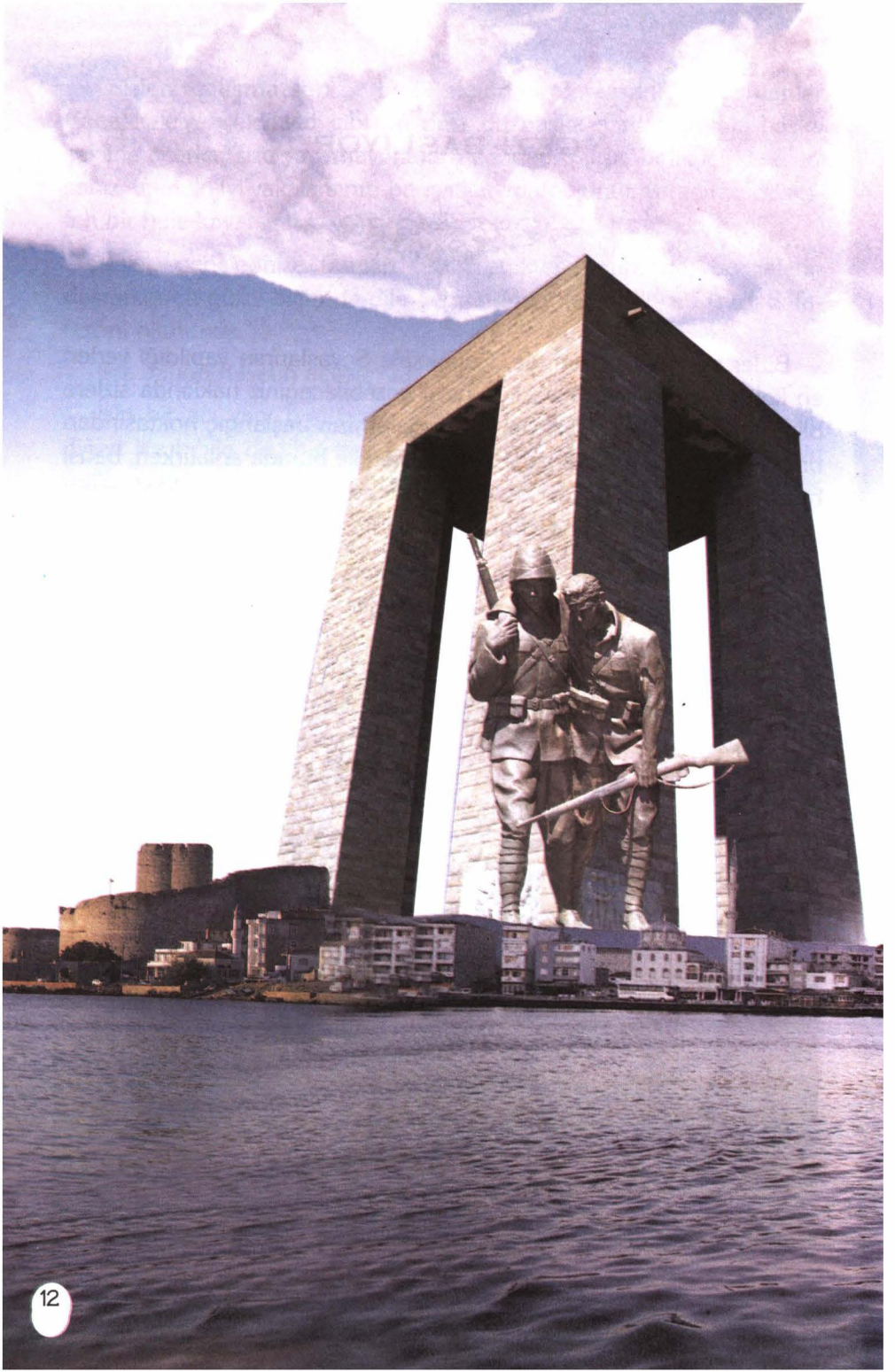
Bu utanç verici durumdan kurtulmak için yapacağımız ilk ve en önemli şey, muhakkak Gelibolu Yarımadasına gitmek, bir milletin varlık ve yokluk savaşı verdiği o mukaddes topraklara kapanıp cedlerimizin kalp atışlarına kulak vermek ve bizlere fısıldadıkları şeyleri duymaya çalışmak olmalıdır.

GEZİ BAŞLIYOR

Bizler bu gezi rehberinde, Çanakkale Savaşlarının yapıldığı yerleri en kolay ve anlaşılır bir şekilde nasıl gezebileceğiniz hakkında sizlere bilgi vermeye çalışacağız. Gezi güzergahımızın başlangıç noktasından bitimine kadar gezilecek yerleri yol tarifleri ile burada anlatırken, bahsi geçen anıt ve şehitlikler hakkında detaylı bilgiyi, yine kitabımızın konuyla ilgili bölümlerinde bulabileceksiniz.

Çanakkale Şehitlerini anma ve Çanakkale Savaşlarının yapıldığı yerleri görme adına buraya gelecek ziyaretçiler iki yoldan Gelibolu Yarımadasına gelmektedirler. Bunlardan ilki; Anadolu üzerinden gelinen ve Çanakkale Boğazının Anadolu yakasında olan Çanakkale şehrimizden feribotlar ile Eceabat'a ulaşılan yoldur. Bir diğeri ise İstanbul ya da Edirne üzerinden Gelibolu şehrimizden geçilerek gelinen yoldur ki bu yol da Eceabat'a ulaşır. Bizler de gezimize Eceabat'tan başlayacağız. Ayrıca bu gezi yerlerini öğleden önce ve öğleden sonra diye iki bölümde anlatacağız. Çünkü Gelibolu Mili Parkını gezecek gruplar eğer bir gün içinde bu bölgeyi gezmek istiyorlarsa gezilerine sabah 7:00 civarında başlamalıdırlar.

ÖĞLE ÖNCESİ GEZİ PROGRAMI

ECEABAT:

Anadolu yakasında bulunan Çanakkale'nin, çapraz karşısında Gelibolu yarımadasında bulunan bu şirin ilçe, Osmanlı Padişahı Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa ve Karasibeyliği'nden Osmanlı'ya geçen Hacı İlbey, Evrenos Bey ve Ece Halil gibi komutanları tarafından fethedilmiştir. Ece lakabı nedeniyle de burası bu isimle adlandırılagelmiştir. Eceabat'ta feribot limanının yanında uzanan sahil yolunu takip ettiğimizde karşımıza Milli Park Tanıtım Merkezi çıkacaktır. 1987 yılında hizmete giren bu kurum, bir de müzeye sahiptir.

ÇAMBURNU ŞEHİTLİĞİ:

Milli Parkı tanıtma merkezinden biraz daha ilerlediğimizde önümüzdeki yolun sağ tarafında çam ağaçları ile kaplı bir tepede bir kitabe görürüz. 1962 yılında yaptırılan bu kitabede ***"Burada Balkan ve Çanakkale Savaşlarında şehit düşen binlerce kahraman yatar."*** yazılıdır.

DUR YOLCU ŞİİRİ:

Yanından geçmekte olduğumuz askerî birliğin hemen üzerindeki tepede bir Mehmetçik silueti ile "Dur Yolcu" şiiri yazılıdır. Necmettin Halil Onan'a ait olan dizeler, bu toprakların önemi hakkında gelen geçen herkese önemli şeyler anlatmaktadır.

DUR YOLCU

Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın
Bu toprak, bir devrin battığı yerdir.
Eğil de kulak ver, bu sessiz yığın
Bir vatan kalbinin attığı yerdir.

Bu tümsek koparken büyük zelzele
Son vatan parçası geçerken ele
Mehmet'in düşmanı boğduğu sele
Mübarek kanını kattığı yerdir.

Düşün ki haşrolan kan kemik, etin
Yaptığı bu tümsek, amansız çetin
Bir harbin sonunda bütün milletin
Hürriyet zevkini tattığı yerdir.

KİLİTBAHİR KALESİ:

Gezi grupları Çanakkale Milli Parkını gezmeye genellikle Eceabat yönünden başlarlar. Eceabat'tan Mecidiye Tabyalarına giderken az ilerde deniz kıyısında görkemli surları ile Kilitbahir Kalesi ile karşılaşırsınız.

Bu kale Fatih Sultan Mehmet tarafından 1462'de yaptırılmış olan tam bir strateji ve ileri görüşlülük harikasıdır. Adından da anlaşılacağı üzere denize kilit olması için buraya yaptırılan bu kale, denizden herhangi bir düşman taarruzuna engel olmak maksadıyla inşa edilmiştir. Mantık olarak yapılışı, İstanbul boğazı üzerindeki Rumeli Hisarı (Boğaz kesen) ile aynıdır. O hisar da İstanbul'un fethi öncesinde yabancı gemilerin boğazdan geçerek Bizans'a yardım götürmelerini engellemek için yaptırılmıştı.

Bugün surları hâlâ sağlam olan kale, Çanakkale Savaşında ordumuz tarafından kullanılmıştır. Seddülbahir Kalesi kadar yıpranmaması da savaş alanının biraz dışında kalması ile alakalıdır. Evliya Çelebi'ye göre bu kalenin içinde 40, dışında ise 62 adet top bulunmaktadır. Kalenin iç kısmı günümüzde ücretli olarak ziyarete açıktır.

NAMAZGAH VE HAMİDİYE TABYALARI:

Kilitbahir kalesini geçtikten sonra sol tarafımızda, denize bakan kıyıya paralel olarak uzanan tabyalarla karşılaşırız. Buralar Namazgah tabyalarıdır. Az ilersinde de Sultan 2. Abdülhamid tarafından inşa ettirilen Hamidiye tabyaları görülecektir. Savaş sırasında askerlerin barınma, cephanelik ve tabya aralarında toplarını mevzileme yeri olarak kullanılan tabyalar diğerlerine göre daha sağlıklı durumdadır. Ama bugün restoreye gerçekten ihtiyaçları vardır.

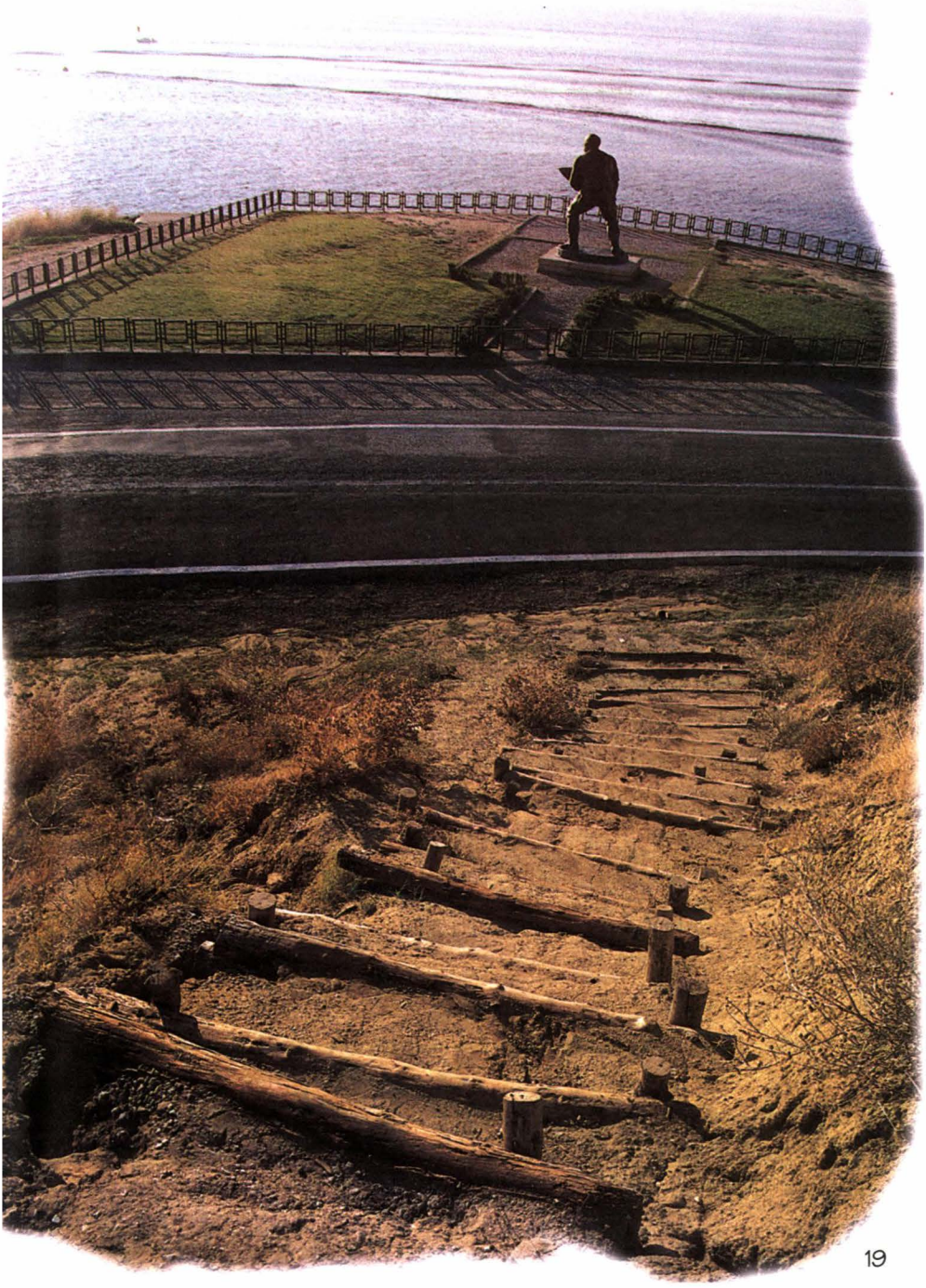
SEYİD ONBAŞI ANITI*

Burası, Mecidiye tabyasında numaratör olarak vazife gören Koca Seyid'in, 18 Mart günü meydana gelen deniz savaşında, 175 kg.lık mermiyi kaldırarak Ocean zırhlısını vurduğu yerdir. Anıt aslına uygun değildir. Gerçekte Koca Seyid mermiyi sırtına alarak kaldırmıştır. Seyid Onbaşı'nın 1909'da başlayan vatan hizmetinde başından geçenler kısaca şöyledir;

Yıl 1909. Balıkesir'in Edremit'ine bağlı Havran'dan odunculukla uğraşan Koca Seyid nice Anadolu delikanlısı gibi askere yazılır. Devir zor bir devirdir. Osmanlı üzerinde kara bulutlar dolaşmaktadır. Bitmeyen savaşlarda nice delikanlımız evinden, yurdundan ve yuvasından ayrılmakta ve bir daha geri dönmemektedir. İşte böyle sıkıntılı bir ortamda askere alınır. Halbuki daha evleneli bir sene olmuştur ve bir kızı dünyaya gelmiştir. Yaşlı anne ve babası O'nun bakımına muhtaçtır. Ama askerlik vatan borcudur ve Anadolu insanının indinde vatan borcu da namus borcu sayılmaktadır. İki yıl kadar vazife yapar ve tam terhis olup ailesine, gittiğinden beri yüzüne hasret kaldığı çocuğuna kavuşmayı hayallerken Balkan Savaşı patlak verir. Terhisler durdurulmuştur. Yıl 1913 olur. Utanç verici bir yenilgi ve ardından Edirne'nin geri alınışı ile 2. Balkan Savaşı da biter. Yine terhis heyecanları akıllarında tüllenmeye başlamıştır ki, bu kez diğerlerinden daha acı, daha büyük ve kaybı kesinlikle diğerlerinden daha fazla olacak olan 1. Dünya Savaşı başlar. Yıl 1914 olmuştur. Osmanlı Devleti bir yıl geçmeden bu dehşetli savaşa katılır. Bu savaşın en dehşetli cephesi açılmak üzeredir. Koca Seyid Çanakkale'ye gönderilir.

28'lik Rumeli Mecidiye Tabyalarında vazifeye başlar. Orada numaratörlük yapmaktadır. 26 Şubat'tan bu yana düşman ara ara boğazda görünüp taciz atışları yapmakta, tabyalardaki Osmanlı askerlerini huzursuz etmektedir. Herkes düşmanın toplu saldırı gününü beklemektedir. O gün 18 Mart günüdür.

* H. Hüseyin Maltepe, Kalbe Gömülü Değerler, İst.2000 s.25
Aksiyon Dergisi, Ağustos 1996 s.88

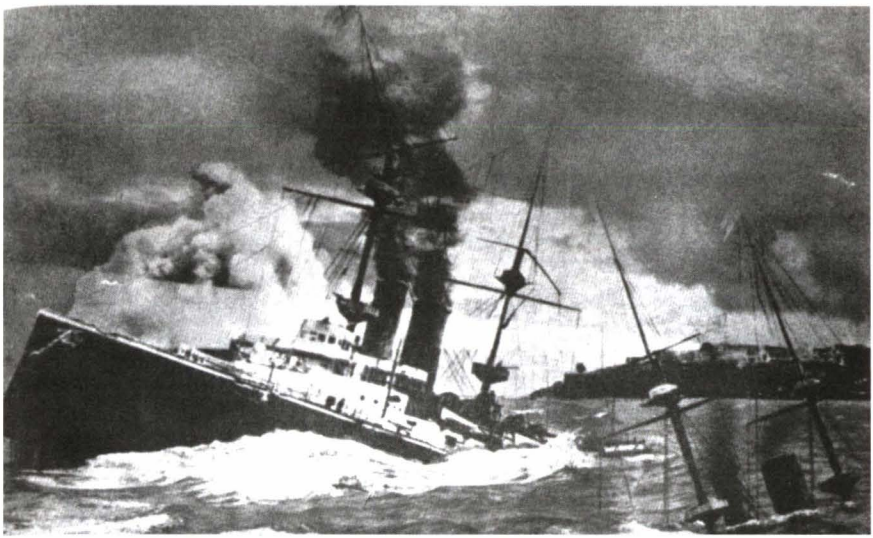

Seddülbahir'de düşmandan zaptettiğimiz 24 cm. çapında bir top.

Çanakkale Boğazının cehennemî bir hal alacağı o müthiş günün sabahı önce Fransız birlikleri, ardından da İngiliz birlikleri boğaza girerek birer tabyayı kendilerine hedef seçerler. Mecidiye tabyasının tam karşısında Quin Elizabet ve Ocean zırhlıları tüm güçleri ile bu tabyanın başına ateşler yağdırmaktadırlar.

Bu yoğun düşman ateşinin altında mukavemet etmeye çalışan Mecidiye Tabyasının 40 yiğidi oradan oraya koşuşturmakta, ellerindeki topları en iyi ve hızlı şekilde kullanarak düşman donanmasına engel olmaya çalışmaktadırlar. O sırada bir top mermisinin Mecidiye Tabyasının ortasına düşmesiyle ortalık karışır. Toz toprak dağ gibi başlarına yıkılmıştır Mehmetçiklerin. Seyid Onbaşı kendisine geldiğinde Yüzbaşı Hilmi bey ve arkadaşı Niğdeli Ali'den başkasını göremez. Gövdesinin yarısı toprağa gömülüdür ve yanındakiler onu kurtarmaya çalışmaktadırlar. Ayağa kalktığında durumun ne halde olduğunu sorar. 14 şehit, 24 yaralı vardır. Seyit Onbaşı hemen denize bakar. Fransızların dev gemisi Ocean çevreye ateş kusmaya devam etmektedir. Döner bir de toplara bakar. Ayakta sadece bir top sağlam kalabilmiştir. Diğerleri toprak altında kalmıştır. Sağlam topun yanına yak-

Osmanlı askerinin kahraman direnişi karşısında hezimete ugrayan yenilmez armada.
(Su üzerinde sadece güverte direkleri kalan Ocean, batmak üzere olan İrrestibel.)

laşır ama acı gerçeği fark etmiştir. Topun vinci kırılmıştır. Ama inanç ve azmin elinden ne kurtulabilmiş ki. Koca Seyid hemen arkada duran 215 okkalık (175 kg) top mermilerinden birine yaklaşır. Onun niyetini anlayan Niğdeli Ali, "Koca Seyid kaldıramazsın" demektedir. Ama o bunları duymaz bile.

Çünkü şu an çok farklı bir halet-i ruhiye içindedir. Gelin Koca Seyid'in bu halet-i ruhiyesini kendi cümlelerinden takip edelim.

"Toprağın altından çıktım. Baktım ki, 14 arkadaşım şehit olmuş. Bir ben kalmışım, bir arkadaşım Niğdeli Ali, bir de Batarya komutanı Yüzbaşı Hilmi Bey. Arkadaşlarımın bu şekilde gözlerimin önünde şehit edilmesini içine sindiremedim. Anamın bana öğrettiği duaları okudum. Size izahını yapamayacağım bir şeyler doldu içime. Merminin yanına koştum... Topun vinci de bozulmuştu. O mermiyi bir kez kaldırdım. Niğdeli Ali beni biraz destekledi. Basamakları çıkarken kemiklerimin çatırtısını duyuyordum. Mermiyi namluya sürdüm... patlattım... isabet ettiremedim... Aynı olayı üç kez tekrar ettim... Üçüncü mermiyle onların en büyük zırhlılarından

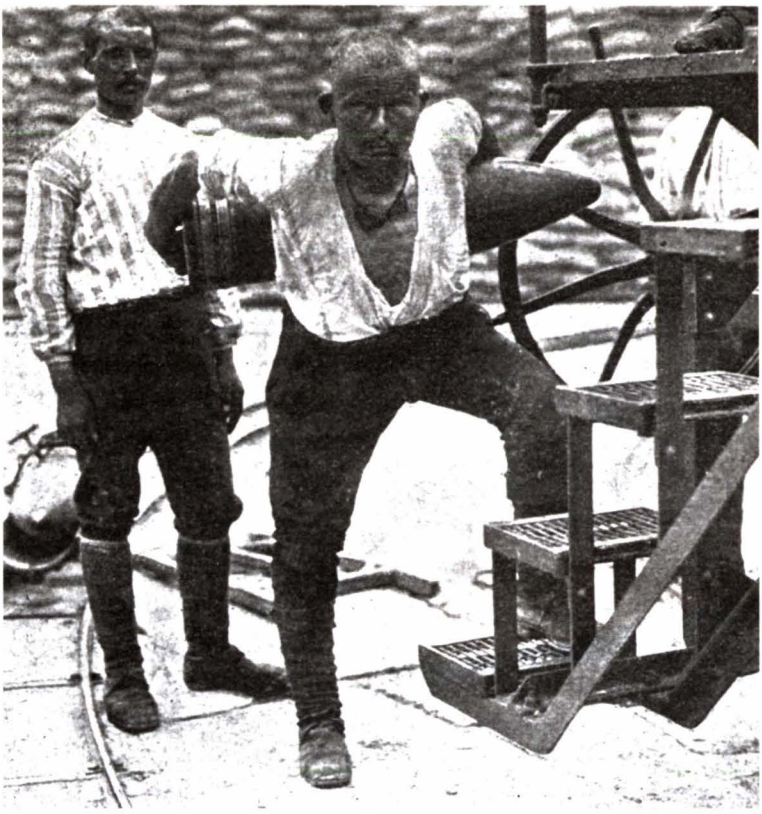
"Ocean" zırhlısını dümen kısmından vurdum... Arkadaşım Ali ve diğer bataryadaki arkadaşlarım: "Vurdun onu Koca Seyid! Vurdun onu!" diye bağırıyorlar, arkamdan sevinç çığlıkları atıyorlardı. Gerçekten, o anda zırhlı kendi etrafında dönmeye başladı. Denizin ortasında tam bir panik yaşanıyordu..."

Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa

Allah'ın işine bakınız ki Seyid Onbaşı'nın tüm acizliği içinde elde ettiği bu başarı ile Ocean Zırhlısı yön kabiliyetini kaybetmiş ve etrafını taraflamaya başlamıştı. Çevresinde bulunan tüm düşman gemileri onun etrafından kaçışmaya başladılar. Bu sırada hiç beklenmeyen bir şey daha oldu. Bir gece önce sırlı bir şekilde Cevat Paşa'ya karanlık limana dökmesi istenilen 26 Türk yapısı mayından biri Ocean'a çarptı. Ocean zırhlısı büyük bir hızla boğazın sularına gömülmekteydi. Düşman gemileri ne olduklarını anlayamadılar. Bu olay sadece bir zıhlının batırılması olayı değil, aynı zamanda kendini yenilmez ve batırılamaz ilan eden ve dünyanın en büyük donanması ilan edilen bir birliğin yüzüne vurulan sert bir tokattı. Çevreyi bombalamayı bir an kesen ve büyük bir şaşkınlığa düşen itilaf kuvvetlerinin Çanakkale yenilgisi işte Seyid Onbaşı'nın bu atışı ile başlamıştı.

Bu tarihten iki gün sonra, Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa maiyetiyle beraber düşmanı kaçıran Mecidiye Tabyasının Kahraman neferlerini kutlamaya gelmişti. Koca Seyid'in bu kahramanlığı, arkadaşları tarafından Cevat Paşa'ya anlatıldı. Paşa ona bu kadar ağır bir mermiyi nasıl kaldırdığını sordu. Koca Seyid ona nasıl kaldırdığının izahını yapamadı. "Şu mermiyi bir kez daha kaldır... senin fotoğrafını çekelim...şu millete hatıra kalsın..." dediler. Mermiyi yerinden bile kıpırdatamadı. Koca Seyit onlara; "Şu anda bu mermiyi yerinden oynatamadım. Ama aynı olayı tekrar yaşasam; yine aynı şekilde o mermiyi kaldırırım." diye cevap verdi. Merminin içi boşaltıldı. O şekilde kaldırdı. Günümüze kadar ulaşan Niğdeli Ali ile çektirdiği o fotoğraf, milletimiz adına çok güzel bir belgedir...

Çanakkale istihkamında 215 okka ağırlığındaki mermiyi sırtında taşıyan güçlü bir kahraman nefer. Mehmet oğlu Seyit

Ona o gün hediyeler vermek istediler, fakat o, hediyeyi kabul etmemişti. "Ben zaten hediyemi aldım. Onların en büyük zırhlısını vurmak, benim için en büyük hediyedir..." demişti. O gün savaş, düşmanın geriye çekilmesiyle bitmişti.

Çanakkale Savaşının bitimi, ardından geçen iki sene sonra 1918 yılında Mecidiye Kahramanı ve arkadaşları terhis oldular. Osmanlı, itilaflar ile Mondros Ateşkes Andlaşması'nı imzalamış bu anlaşma gereğince de ordusu terhis edilmişti. Koca Seyid memleketine dönüyordu. Ama aradan 9 koca sene geçmişti. Acaba Koca Seyid nasıl bir ruh haleti içinde geriye dönüyordu. Şimdi bu hadiseyi de onun cümlelerinden takip edelim.

"Dokuz sene askerlik yaptım. Dokuz kez kendime iyi baktığım, tam manasıyla temizlendiğim söylenemez. Şimdi saçım sakalım birbirine karışmıştı. Annemi, babamı, eşimi ve yavrumu çok özledim... Askere gitmezden önce evlenmiştim. Acaba hanımım beni evde bekliyor mu? Yoksa; başka bir yere mi kalktı gitti? Bir kız çocuğum dünyaya gelmişti. Şimdi beni görse bana "babacığım" deyip boynuma sarılabilir mi? Acaba anama, babama ne oldu? Yoksa öldüler mi?

Bunları düşünürken, gecenin bir yarısında evimin kapısına geldim... Doğduğum, büyüdüğüm evi tanıyıvermiştim... Şu kapı, Hasan Dayımın evinin kapısı... Şu da teyzemin... Fakat herkes uyumuştu. Kapıyı çalsam, beni böyle görseler onları korkutur muyum? Beni tanıyabilirler mi? Çok da yorgunum... Hepsini de çok özledim... Her şeye rağmen kapıyı çaldım...

İçerden "Kim o?" diye seslenenin, dokuz sene sonra, anamın sesi olduğunu hatırlayıverdim. Baktım ki, vefalı hanımım beni bekliyor. Seyid'im gelecek diye... hep beni beklemiş... Kız çocuğum dokuz yaşına gelmiş. Ona: "Bak! baban gelmiş... babacığım de!.. Git boynuna sarıl!.." diyorlar... O bana, baba diyemiyor... yüzünü saklıyor... daha benden kaçıyordu... Babam iki sene önce vefat etmiş... onu ancak mezarlıkta ziyaret ettim... Helalleşebildim..."

Ertesi gün öğlene doğru teyzesinin kızı Fadime bir şey istemek için eve gelmişti. Fadime kapının önünde iri yarı insanı görünce durakladı. Fadime, Koca Seyid'i tanıyamamıştı. Fadime 19 yaşına gelmiş güzel

bir kız olmuştu. Koca Seyid, onun korktuğunu anlayarak; "Fadime! Beni tanımadın mı? Ben dayın Seyid kızım!" diyerek kendini tanıtmıştı.

Babasından kendisine bir merkebi yadigar kalmıştı. Dağda odun keser, getirip, Edremit'te veya Havran'da satardı.

1918 senesinde kulağına, Edremit'i, Yunan askerinin işgal ettiği haberi geldi. Koca Seyid, bu habere inanamamıştı. "Nasıl olur? Biz göğsümüzü düşmana siper ettik... o kadar şehit verdik... düşmanı geçirmedik... Şimdi elini kolunu sallayarak nasıl buralara gelebilirler?" demişti. Bir türlü inanamadığı haberin doğruluğunu kontrol etmek amacıyla Edremit'e yollandı. Edremit sokaklarında Yunanlı askerleri görünce beyninden vurulmuşa döndü. Büyük bir üzüntü içinde köyüne döndü. Yine baltasının ve yük hayvanının başına geçmiş, ailesinin iaşesi ile meşgul olmaya başlamıştı.

Türk milletinin imtihanları bunlarla bitmemişti. 1919-1923'lü yıllarda verilen bir Milli Mücadele ile yeni bir Türk Devleti kurulmuştu. Büyümeye çalışan ve her geçen gün biraz daha kalkınan Türkiye'de günler aylar ve yıllar geçiyordu. Ülkemizde takvimlerin 1936 yılını gösterdiği tarihlerde Balıkesir Çanakkale yolunun açılışı için Atatürk'ün yolu da Havran'a düşmüştü. Atatürk buraya geldiğinde, Çanakkale Savaşında bizzat görüştüğü ve başından geçenleri kendisinden dinlediği Koca Seyid'i hatırladı. Mahalli yetkililere Koca Seyid'i sordu fakat hiçbiri onu tanımıyorlardı. Atatürk oradakilerden hemen Koca Seyid'i bulmalarını istedi ve onlara hitaben:

- "Sizi onunla tanıştırmak istiyorum. Yaptığınız, milletin kahramanlarına vefasızlıktır. Kendisini tanıyın ki, bu topraklar üzerinde yaşamanın bir bedeli olduğu bilinsin." dedi. Uzun uğraşlar sonrasında Seyid'i buldular. Onu önce yıkattılar, ardından tıraş ettiler. Üzerindeki elbiseleri çıkartarak Nahiye müdürünün elbiselerini

giydirdiler. Bu şekilde paşanın karşısına çıkardılar. Paşa karşısında bu kıyafetler içinde birini beklemiyordu. Ama onu toplumun içinde utandırmamak için iltifat etti.

- "Koca Seyid bu elbise sana çok yakışmış, onu nereden satın aldın?"

- "Paşam sizin geldiğinizi bana haber verdiler. Çok sevindim. Beni arattığınızı duyunca dünyalar benim oldu. Bana bu elbiseyi giydirdiler. Kaymakam bey öyle uygun gördü."

Konuşma sonrasında Atatürk orada bulunanlara gereken dersi vermeyi ihmal etmedi.

- "Siz vatanı için, milleti için, namusu için canını ortaya koyan böyle insanları bu kadar mı tanıyorsunuz?

Eğer siz onları tanımazsanız geleceğinizi göremezsiniz. Hedeflerinizi bilemezsiniz."

Düşmanın Çanakkale'den kaçacağı gün, yalnız bir fırkamızın cephesine attığı mermiler.

MECİDİYE TABYASI:

Seyid Onbaşı Anıtı'nın hemen arkasında, yolun karşı tarafında bulunan küçük tepeyi çıktığınızda Mecidiye Tabyasında vazife gören ve 18 Mart günü deniz bombardımanları sırasında şehit düşen askerlerimizin mezarlarını göreceksiniz. Burası Mecidiye Tabyasının yeridir. Fakat Yoğun bombardıman sonrasında buralar harebeye dönmüş ve tabyadan geriye pek bir şey kalmamıştır.

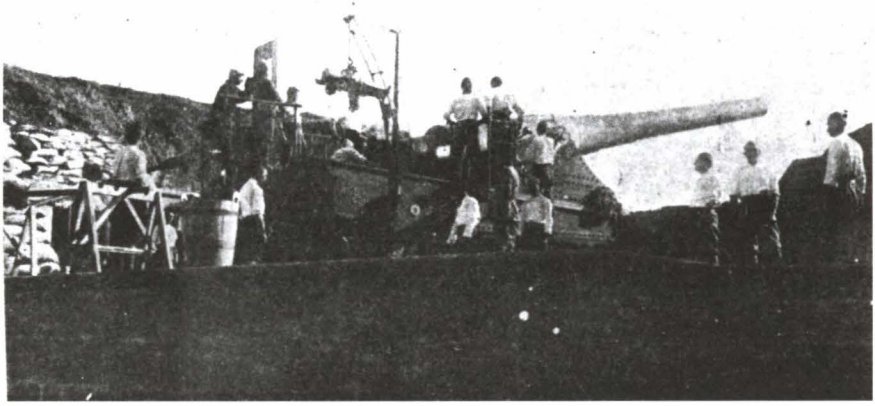

NUSRET'LE GELEN NUSRET (ZAFER)

Çanakkale Savaşı sürecinde meydana gelen olağanüstü olaylar anlatmakla bitmez. Ama bunlardan bir tanesi vardır ki, 18 Mart Deniz Savaşını kazanmamızı sağlamış ve Allah'ın üzerimizdeki koruyuculuğunu bizlere aşikar bir şekilde göstermiştir.

Bundan önceki bölümde İngilizlerin ve yan kuvvetlerin mükemmel bir donanma ile Çanakkale'ye doğru geldiklerini söylemiştik. Bu donanma o kadar güçlü idi ki kendilerine "Yenilmez Armada" adını vermişlerdi. Zaten bu donanmanın belkemiğini oluşturan dünyanın birçok yerindeki sömürge topraklarını yöneten İngiliz Donanması, tarihinde hiç yenilgi almamıştı. Teknik bakımdan çok üstün olan bu armada, 19 Şubat'tan beri boğazdaki tabyaları tahrip etmeye, bir yandan da mayınları temizlemeye çalışıyordu.

Çanakkale Boğazında, Osmanlı Devletinin müttefiki olan Almanların denize döktüğü 377 mayın bulunmaktaydı. Bu mayınlar boğaza dik olarak döşenmişti. Almanlar, bu mayınları döşedikten sonra boğazın artık geçilemeyeceğini iddia etmeye başlamışlardı. Ne de olsa kendi yaptıkları mayınlar boğazdaydı. Ama onların hesap edemedikleri şey, İtilaf Kuvvetlerinin aralıksız olarak mayın tarama gemileri ile

Boğazı koruyan kahraman Mehmetcik top başında

boğazda mayın temizleme çalışması yapmaları idi. Çıkartma tarihinin yaklaştığı bu son günlerde, mayın tarama komutanlığından genel merkeze son rapor da verildi. Bu rapora göre artık Çanakkale Boğazında hiçbir mayın kalmamıştı. Harekatın yapılacağı sabah, çıkartma kuvvetleri gönül rahatlığı ile boğazı geçebilirlerdi. Onların planları bu şekildeydi. Ama düşmanların bilemedikleri şey, yüce makamlarda hangi planların yapıldığıydı.

Cevat Paşa

Çanakkale o gece diğer gecelerde olmadığı kadar sessizdi. Boğazı tarayan gemilerden bile ses çıkmıyordu. İtilaf kuvvetleri dev projektörlü gemileri ile muntazam aralıklarla boğazı tararken, yakında gerçekleştirecekleri saldırının son hazırlıklarıyla uğraşıyorlardı.

Düşmanın bu heyecanlı bekleyişinin yanında Osmanlı Topraklarında, günlerdir hazırlıklarını yapmış vaziyette bekleyen Osmanlı kuvvetleri her zamanki mutat kontrollerini yapmış olarak düşmanı gözlemekteydiler. Özellikle Mecidiye, Namazgah ve Hamidiye arasında mekik dokuyan Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa, gözlerini boğaza dikmiş saatlerdir düşünmekteydi. Günlerdir gözüne uyku girmemişti. Bu bitkin vaziyetteyken karargahın içine geçti. Tahta masaya yaklaşıp oturdu. Uzun zamandır uyumamanın verdiği hal ile birden başı masaya düşüverdi. Çok kısa bir uyku devresi yaşadı. Birden silkinerek uyandı. Bir rüya görmüştü. Bu kadar kısa bir sürede gördüğü bu rüya o kadar etkili idi ki, uyanır uyanmaz gördüklerini yeniden kafasından geçirme ihtiyacı hissetti.

Bir ses duymuştu rüyasında. Bu ses ona,

"Denizin üzerine bak." diyordu. Denize bakan Cevat Paşa, deniz üzerinde bir nur halesi gördü. Bu yoğun nur tabakasının arasında bir "vav" ve "kef" harfi gördü. Bu manzarayı görmesi ile uyanması bir olmuştu.

Şimdi kafası karmakarışıktı. Bu rüyanın manası acaba neydi. Bu durumda dışarıya çıktı. Diğer bataryaları teftişe çıktı. Soğanlıdere ve Baykuş bataryalarına doğru gidiyordu. Zira düşman kuvvetlerinin 19 Şubat'tan bu yana yaptıkları bombardımanlarla, Gelibolu tarafındaki Seddülbahir ve Ertuğrul tabyaları ile Anadolu yakasındaki Kumkale ve Orhaniye tabyaları tahrip edilmişti. Yolu üzerindeki bir mezara uğramadan edemedi. Burası, yedi sene önce kaybettiği çok sevgili kızı Bedile Hanımın mezarıydı. Onun başında bir süre durdu ve dua etti. Bu haliyet-i ruhiyede iken birden nurani yüzlü bir zat ile karşılaştı. Daha Cevat Paşa "Kimsin? Necisin? Burada ne yapıyorsun?" diye sormadan bu zat Cevat Paşa'ya hitaben bir soru yöneltti.

Yüzbaşı Hakkı Bey

- Bir derdin mi var evladım?

Cevat Paşa az önce gördüğü rüyayı anlatmaya başladı. Rüyanın anlatımı bittiğinde yaşlı zat ağır ağır tabir etmeye başladı.

- Nur zafer işaretidir. Ebced hesabında Kef harfi 20, Vav da 6 rakamını bildirir. İkisi 26 yapar."

Yaşlı zat sözlerini tamamlamıştı. Cevat Paşa bu yorumun etkisinde derin derin düşünürken bir rüyadan uyanır gibi oldu. Başını kaldırıp tekrar bu nurani zata bakmak istedi. Ama yanında kimse yoktu. Şaşırıp kalmıştı Cevat Paşa. Ama birden vazife şuuru ile Nazmi Bey'i çağırdı.

Binbaşı Nazmi Bey

- Depolarımızda kaç mayınımız var?

- Elimizde, bir Türk usta tarafından yapılan 26 mayın var. Alman teknisyenler bunları döşe-

Nusret mayın gemisinin restorasyon ihalesi yapıldı

Hasan Küçük | Tarsus

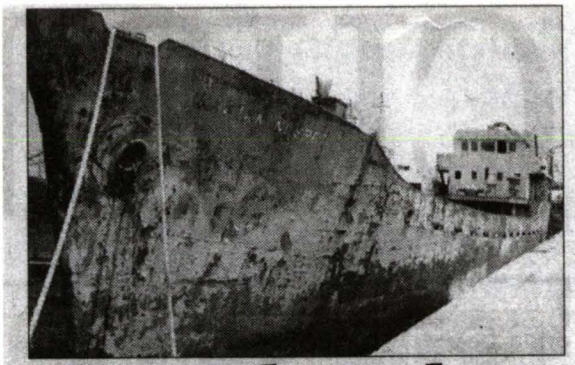
Mersin Limanı'nda çürümeye terk edilmişken Tarsus Belediyesi tarafından koruma altına alınan tarihi Nusret mayın gemisinin ihalesi, Tarsus Belediyesi Meclis Salonu'nda yapıldı. 306 milyar liraya ihaleyi alan Mahmut Aydın Çahm, yaptığı açıklamada en kısa zamanda tarihi gemiyi aslına uygun bir şekilde restore ederek tarihe olan vefa borcunu ödeyeceklerini söyledi. Belediye Başkan Yardımcısı Erdal Yıldızlı ise Nusret mayın gemisinin tarihte büyük bir misyon üstlendiğini belirterek buna ödenecek maddi miktarın önemsenmeyeceğini, maddi değerden çok manevi değerinin olduğunu belirtti. Tarihi gemi 2 ay sürecek olan restorasyon çalışmalarından sonra müze olacak.

memizi istemediler. Şu anda boğazda mayın sayısı 377'dir ve hepsi Alman yapısıdır.

Cevat Paşa hiç vakit kaybetmeden Nusret Mayın Gemisi komutanı Yüzbaşı Hakkı Bey'i yanına çağırdı. Nusret Mayın Gemisinin harekata hazır olduğunu öğrenince mayınları nasıl dökeceklerini anlattı. Mayınlar, Kumbağı Burnu ile Soğanlıdere arasına iki sıra halinde ve Alman mayınlarının aksine boğaza paralel olarak dökülecekti.

Yüzbaşı Hakkı Bey ve Binbaşı Nazmi Bey büyük bir heyecan içerisinde Nusret ile birlikte hareket ettiler. Hava sisli idi. Görüş alanının bu darlığından da istifade ediyorlardı. 15 saniyede bir mayın bırakarak 26 mayını kısa sürede planlanan güzergaha bıraktılar.

Artık geri dönme zamanı gelmişti. Kendi döktükleri mayınların arasından geçerek yukarı doğru gemiyi yönlendirdiler. Tam o sırada karşılarında bir karaltı gördüler. Kısa sürede bu karaltının düşmanlara ait devriye gemileri olduğunu anlamışlardı. Hızla ilerleyen gemiler projektörlerini de yaktılar. Projektörler gemilerin önünden ufku taramaya başlamışlardı bile. Işık huzmesi hızla kendilerine doğru ilerliyordu. Birazdan projektör ışığı Nusret'i bulacak ve her şey bitecekti. Hem gemi vurulacak, hem de mayınların yerleri belirlenmiş olacak, böylece de plan suya düşecekti. Nusret Mayın Gemisindekiler, artık yapacakları hiçbir şeyin kalmadığını görerek tam bir teslimiyet içinde Allah'a iltica ediyorlardı. Çünkü maddî imkanların tükendiği yerde her zaman onun Rahmet Eli uzanmıştı. Tam o sırada olan oldu ve mucizevî bir hâl gerçekleşti. Çanakkale'nin Türk askerleri tarafından tutulmuş kıyılarından kuvvetli bir projektör ışığı aniden parlamış ve hızla düşman devriye

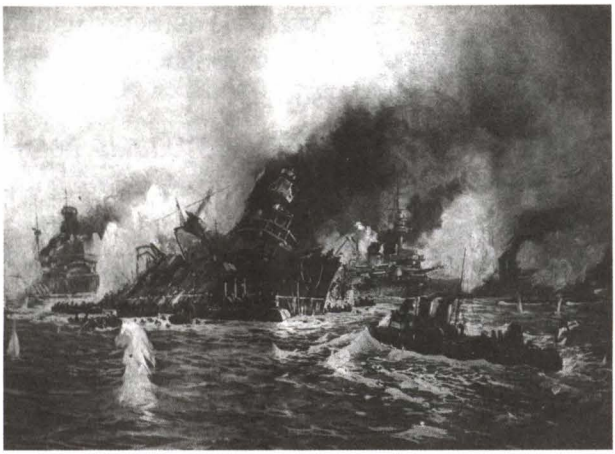
Nusret karadan yürütülecek!

Nusret Mayın Gemisi, Çanakkale Zaferi'nin simgesi. Mersin'in Tarsus İlçe Belediyesi tarafından müzeye dönüştürülmesine karar verildi. Mersin Limanı'nda restorasyon çalışmaları sürerken, dün bir sorun yaşandı. Karaya çıkarılması için getirilen vinç yetersiz kaldı. Restorasyonu gerçekleştirecek Çağlar Mühendislik Firması'nın yetkilisi Aydın Çalım, "Geminin 15-20 tonluk bir parçasını keseceğiz. Kesilen kısım, gemi Tarsus'a götürüldükten sonra tekrar monte edilecek" dedi. Nusret Mayın Gemisi, çalışmaların tamamlanmasının ardından 'sürüngen' ya da 'kırkayak' yöntemiyle Tarsus'taki Çanakkale Parkı'na karadan 25 kilometre yürütülecek. **(aa)**

gemilerinin üzerlerine doğru ilerliyordu. Bu yoğun nur huzmesi, âdeta düşman gemilerinin projektörlerinin başında patladı. Tam Nusret'in önüne gelmiş olan ve gemimizi gecenin karanlığından açığa çıkaracak olan düşman ışığı bu ışık huzmesi ile kesişince birden kalakaldı. Zira iki ışık silindirinin karşılaşmasıyla ortalık yoğun bir sise boğulmuştu. Düşman gemisindekiler kamaşan gözlerini kurtarmak için âdeta çabalıyor ama bir türlü kurtulamıyorlardı. Bu kargaşadan yararlanan Nusret iki ışık arasından süzülerek karanlıklara karıştı. Görevini başarıyla tamamlamıştı.

Nusret Mayın Gemisinin döktüğü mayınlardan haberdar olmayan düşman kuvvetleri, kendi birliklerinin verdiği, "Boğaz temizlenmiştir" raporuna güvenerek 18 Mart sabahında ellerini kollarını sallayarak boğazı geçmeye çalışacaklar ve dört bir yanlarında patlayan mayınlarla şaşkına döneceklerdi. En çok önem verdikleri zırhlıları hem de mürettebatı ile birlikte birbiri ardına boğazın derin sularını boyladığında, bunun nedeninin, varlığından haberdar olmadıkları mayınlar olduğunu anlamakta gecikmediler. Ama artık iş işten geçmiş, haftalardır yaptıkları boğazı geçme

planlarını bir küçücük gemi bozmuştu. Bu olaya bir mana veremeyen düşman kuvvetleri, hadisenin arkasında sırlı bir rüyanın yattığını nereden bilebilirlerdi ki.

Yenilmez Armada'nın hezimeti

365 tonluk şanlı Nusret ve döşediği 26 mayın, Fransız savaş gemisi 12 bin 205 tonluk Bouvet ile İngiliz savaş gemileri Irresistible (15 bin ton) ve Ocean'ı (12 bin 950 ton) denizin dibine göndermişti.

İngiliz muharebe kruvazörü Inflexible (17 bin 250 ton), Fransız savaş gemileri Gaulois (11 bin 260 ton) ve Suffren (12 bin 750 ton) yaralanıp savaş meydanından kaçmış, bir başka deyişle, Nusret kendisinden 222 kat fazla tonajı savaş dışı bırakmıştı!

Nursret Mayın Gemisi büyük bir zafere imza atmıştı atmasına ama, bu zaferde emeği geçen kahramanlardan biri kısa bir süre sonra hayata gözlerini yumacaktı. Bu kişi, kalp rahatsızlığı olmasına rağmen o gece mayın dökümü için Nusret'le birlikte hareket eden Yüzbaşı Hakkı Bey'den başkası değildi. Mayın dökme işini yöneten Binbaşı Nazmi Bey, 1935'te yayımlanan anılarında o geceyi şöyle anlatmaktadır:

"Işık çarpışmasının altından kaçıyorduk. O anlarda duyduğumuz heyecan, bütün bir ömrü doldurabilir, bütün bir ömrü eritebilir diyebilirim. Nihayet tehlikeli mıntıka dışına çıkabildik. Fakat Nusret'in cesur süvarisi Yüzbaşı Hakkı Kaptan, maalesef üçüncü gecemizin sabahındaki bayrama kavuşamadı. Zira atlattığımız vartanın heyecanı onu öyle sarsmıştı ki, biçare o gece şafağa kavuşamadan öldü." Yüzbaşı Hakkı, mayın dökmeden kısa bir süre önce kalp rahatsızlığı geçirmiş ve o gece, yorgun yüreği yaşadığı heyecana dayanamamıştı.

Churchill

Çanakkale'de acı mağlubiyeti tadan İngilizlerin mağrur yöneticisi Churchill, Nusret için şunları söyler:

"1915 yılında bütün Avrupa'da milyonlarca insanın hayatı ortaya konmuş, büyük taarruzlar yapılmıştı. 2-3 milyon asker ölü ve yaralı bulunmakta, 4-5 bin savaş gemisi denizlerde dolaşmakta idi. Fakat bunlardan hiçbirisi, Nusret'in döktüğü mayınlar kadar harbin devamına ve düşmanın geleceğine etkili olacak bir başarı gösterememiştir."

Bu ağır hezimetin hesabı elbette ki birilerine kesilecekti. Düşman kuvvetlerin kumandanları, boğazın mayınlardan tamamen arındırıldığına dair rapor veren yetkiliyi hemen tutuklayacaklardı. Ardından yargılanacak ve yargılama kurulunda bulunan babası da dahil, kurulun verdiği karar ile bulundukları geminin direğine asılarak idam edilecekti. Savaştan bir süre sonra mayın tarama yetkilisinin suçsuzluğu anlaşılacaktı. Ama artık iş işten geçmiş olacaktı.

İtilaf Devletleri komutanları son anda ortaya çıkan bu mayınlar yüzünden meydana gelen bozgunu unutamayacaklar ve ileriki zamanlarda bu konuya yer yer değineceklerdi. İşte onlardan birkaç tanesinin bu konu hakkındaki yorumları;

General Aspinall Oğlander şöyle diyor:

- "Çanakkale Boğazının ağzından sekiz bin yarda içeriye kadar bütün boğaz dikkatle incelenmiş ve taranmış olduğundan bu suların temizlenmiş olduğu kabul edilmiştir. Fakat bir talihsizlik eseri olarak 26 mayından meydana gelmiş olan bir hat bulunamamıştır. Bu mayın hattı ötekiler gibi boğaza dik değil, paralel olarak Kepez'den başlayan ana mayın tarlasının tam önüne dökülmüştü.

18 Mart sabahı müttefik donanması savaşa başlamak için azametle yola çıkarken o hain mayın hattı işte burada emniyet içinde yatmaktadır. Çok elverişli olarak başlamış olan 18 Mart 1915 günü,

bu bilinmeyen tek mayın hattının o olağanüstü ve ortalığı kırıp geçiren başarısı yüzünden tam bir başarısızlıkla kapandı. Bu mayınların harekatın talihi üzerindeki etkisini ölçmeye imkan yoktur."

Nusret Mayın Gemisi ve mayınlarının yaptıklarını anlatan başka bir kaynak da, İngiliz resmî savaş tarihidir. Olay orada şu cümlelerle aktarılmaktadır.

- "Gerçek şudur: Türkler 8 Mart gecesinde bizim haberimiz olmadan Erenköy koyu içinde ve sahile paralel 26 mayın dökmüşler, balıkçı gemilerimiz yaptıkları aramalarda bunlara rastlamamışlardır. Türkler bu mayınları daimi manevra alanımıza yerleştirmiş, gösterdiğimiz bütün ihtiyat ve öngörürlüğe rağmen baş döndürücü bir zafer kazanmışlardır."

Son olarak savaşın arkasındaki önemli adamlardan İngiliz Deniz Bakanı Churchill'in bu konudaki fikirlerine bakalım. Yenilmez dedikleri armadanın 18 Mart akşamındaki hali acaba onda nasıl duygular meydana getirmiş?

- "Nusret adındaki Türk mayın gemisi bilinen öteki tüm mayın hatlarının önüne bu hattı döşemeyi başardı. Bu hat ötekiler gibi boğaz geçidine dikey değil, paraleldi ve Türklerin elindeki son mayın ihtiyatından alınmış eski demir mayınlardan oluşuyordu. Değerleri 6-7 bin franktan fazla tutmazdı.

Nusret'in gizlice döktüğü bu 26 demir kap, Çanakkale operasyonunu durduran birçok psikolojik karışıklıklar doğurdu. Yalnız başına bu mayın engeli savaşı uzattı."

Bölünerek ancak taşınabilen Nusret Mayın Gemisi, Restorasyon Mahalline götürülürken.

HAVUZLAR ŞEHİTLİĞİ:

Mecidiye Tabyasının yanından asfalt yolu takip ettiğimizde, birkaç km sonra Havuzlar Şehitliğine varırız. Büyük çınar ağaçlarının gölgesinde denize kıyı bu güzel mekandaki etrafı duvarlarla çevrili anıt, havuzlar şehitliğidir. Burada yatanlar, 21 Haziran'da, Kerevizdere mevkiinde yapılan savaşlarda şehit düşen 2 subay ve 8 erimizin gömüldüğü yerdir. Çanakkale'de birçok şehitlikte olduğu gibi burada bulunan anıt da semboliktir. Bu anıt, sadece burada yatan 10 kişiyi değil, buraya çok yakın olan Kerevizdere Savaşlarında şehit edilen 5000 civarındaki askerimizi de temsil etmektedir. Zaten bir süre sonra buraya Kerevizdere Savaşlarının yapıldığı yerden birçok şehit kemiği toplanarak getirilecek ve toplu olarak Havuzlar civarına defnedilecektir.

Ayrıca bu şehitlik bizlere, vatan müdafaası adına Anadolu'nun o yıllarda nasıl Çanakkale'ye taşındığını göstermektedir. Havuzlar şehitliğinde yatan bu on kişinin nereli olduklarına bakmak bile bu söylediklerimizi doğrulamaya yetmektedir. (Selanik, Kırşehir, Ankara/Kalecik, Eskişehir, Bursa/İnegöl, Ankara, Konya, Çankırı)

BEHRAMLI KÖYÜ - ALÇITEPE GARNİZONU:

Havuzlar Şehitliğinden yolumuza devam ettiğimizde biraz sonra yolun sağ tarafında Yüzbaşı Kemal Bey'in ruhunu teslim ettiği Behramlı köyüne varırız. Buradan yaklaşık 15 dakikalık bir mesafe sonrasında Alçıtepe köyünün girişine geliriz. Köye girmeden önce sol tarafımızdaki garnizon hemen dikkatimizi çeker. Bu bölge tarihe Kirte Savaşları olarak geçen kanlı çarpışmaların odak noktası olmuştur. Bu savaşlarda binlerce Mehmetçiği şehit vermişizdir. Bu mevki, burada yaşayan köylülerin çevreden topladıkları 10 bin civarındaki şehit kemiklerini bir araya getirerek gömdükleri yerdir.

Çanakkale Savaşında Fransız askerinin
kullandığı kurşunlar

Çanakkale Savaşında Mehmetçiğin
kullandığı mukaddes kurşunlar

Çanakkale Savaşında Mehmetçiğe karşı kullanılan
Gurka askerlerine ait bir pala.

SAİM MUTLU SAVAŞ ANILARI MÜZESİ:

Burası Alçıtepe Köyünde yaşayan Saim Mutlu'nun kendi gayretleri ile kurmuş olduğu müzedir. Kendi evinin bir kısmını müze haline getiren bu vatandaşımız gerçekten büyük bir hizmet icra etmiştir. Onun bu gayretlerini gören halkımız da bulduğu eşyaları buraya getirdikçe müze daha da büyümüştür. Bugün üzülerek ifade etmeliyiz ki Milli Müzelerimiz bile bu vatandaşın müzesi kadar detaylı değildir. Milli müzelerimizden 2002 yılı itibarıyla girişlerden 1 milyon TL alınırken Saim Mutlu müzesinde ziyaretçilerden belli bir ücret alınmamaktadır.

SON OK ANITI:

Alçıtepe Köyüne girdiğimiz yolun sağına, Sargı Yeri'ni gösteren tabela yönüne doğru ilerlediğimizde az sonra yolun solunda köy mezarlığı ile karşılaşırız. Mezarlığın yola bakan yanında 3 metreye yakın boyu olan Son Ok Anıtı ile karşılaşırız. Burası Çanakkale Savaşlarında önemli bir yere sahip olan ve düşmanın Alçıtepe'yi almak için büyük bir mücadele verdiği Kirte Savaşlarının yapıldığı mevkidir. Bu bölgede, 1., 2. ve son olarak 3. Kirte Savaşları ile büyük kayıp vermişizdir. Ama düşman burayı alamaz. Kaçan düşmana son kurşunun atıldığı yer burasıdır.

KİRTE SAVAŞLARI:

25 Nisan 1915 sabahı yapılan çıkartmada, düşmanın en önemli hedeflerinden birisi Alçıtepe'yi ele geçirmekti. Çünkü bölgenin en yüksek tepelerinden biri de burasıydı. 28 Nisan günü, düşman askerleri yoğun bir top ateşi sonrasında Alçıtepe yakınlarındaki Kirte Deresi'ne doğru taarruza geçerler. Birinci Kirte Savaşları işte bu saldırı sonrasında başlar. Kirte Deresi boyunca yapılan kanlı savaşlarda tam 3000 evladımızı kaybederiz. Ama askerlerimiz düşmana da istediğini elde etme fırsatı vermez. Alçıtepe elimizdedir.

6 Mayıs tarihinde düşman 28 Nisan'da elde edemediği tepeyi almak için yeniden saldırıya geçer. Bu kez aralarında takviye kuvvetler de vardır. Anzak bölgesinden getirilen 2.Anzak Tugayı ile Hint Tugayı da düşman kuvvetlerin arasındadır.

Kuvvetlerimiz düşmanı püskürtürler. Ama düşman yılmaz. 7-8 Mayıs günleri yeniden saldırırlar ve bu saldırılar sonrasında çarpışmalar çok şiddetli geçer. Mehmetçik âdeta etten bir duvar örer. Mermisi bitmiştir, eline ne geçerse bu savunmada kullanmaya çalışır. Bu kanlı çatışmalarda 5000 şehit veririz.

4 Haziran da son bir saldırıya daha geçerler. Fakat bu kez baskın şeklinde yaparlar saldırılarını. Başlangıçta saldırıları başarılı gibi olur.. 350 m kadar içerilere sokulurlar. Ama hedeflerine varmalarına daha 2 km vardır. Mehmetçik amansız bir savunma ile düşmanın daha fazla ilerlemesine engel olur. Olduğu yere çakılıp kalan düşman, bir süre sonra kayıp vererek gerilemek zorunda kalır. 6000 şehit vermişizdir ama Alçıtepe hâlâ elimizdedir.

Kirte Savaşları'nda düşmanın da kayıpları bir hayli fazladır. Buraya gelirken Arıburnu-Kirte arasında göreceğiniz sağlı sollu yabancı mezarlıkları onların kayıplarının birer göstergesidir. (Skew Bridge, Redoubt, Twelve Tree Copse) General Hamilton, anılarında bu savaşlara şöyle değinir: "*Alçıtepe bölgesine yayılmış Türk Kuvvetleri ile amansız savaşlar devam etti. Son derece kanlı süngü taarruzları ile 300-350 m kadar daha ilerlendi. 400 Türk askeri tutuklandı. Bu başarıyı sağlamak için en iyi yetişmiş birliklerin yarısını bedel olarak ödemiştik. Birliklerimizin kayıpları, ucuz bir zaferinkine kıyasla üç misline yükselmişti. 4 Haziran çarpışmalarında madalyonun öteki yüzündeki gerçek bu idi.*"

Son Ok Anıtı işte sizlere bahsettiğimiz Kitre Savaşlarının sonuncusu olan 3. Kirte Savaşında kaybettiğimiz 6000 askerimiz için dikilmiştir. Muharebeler sonrası başarılı olamayacağını anlayan ve çekilmeye başlayan düşmana son kurşunun atıldığı yer burası olduğu içinde anıta bu ad verilmiştir. Anıta gitmek için Alçıtepe Köyünden sargı yeri'ne doğru ilerleyiniz. Yolun sol tarafında köy mezarlığı ile karşılaşacaksınız. Mezarlığın içinde Son Ok Anıtı sizi karşılayacaktır. Bu anıt 1948 yılında 7. Tümen Komutanlığınca yaptırılmıştır.

ALÇITEPE KÖYÜ:

Bu köyün eski adı Kirte'dir. Köylülerin anlattıklarına göre burada önceleri bir Ermeni Köyü bulunmaktaymış. Savaş başlayınca burası harabe haline gelmiş. Atatürk 1930'lu yıllarda Balkanlardan gelen göçmenlerin bir kısmını buraya yerleştirerek buraları yeniden hayata kazandırmış. Köylüler o yıllardan sonra 1970'lere kadar Çanakkale Savaşı artıkları olan savaş malzemelerini tarlalardan toplayıp hurdacılara satarak geçinmişler. Bugün bile hâlâ bu köy civarındaki topraklardan kurşun ve gülle çekirdekleri çıkmaktadır. *(Çanakkale'de bir metrekareye 6000 mermi düşmüştür.)*

Gelibolu Mili Parkı içinde en rahat konaklama yapabileceğiniz yerlerden biri de bu köydür. Gezinizin arasında yarım saatlik bir ihtiyaç ve müzeyi gezme molası verebilirsiniz.

Mevlevi birlikler cepheye hareket ederken

SARGI YERİ ŞEHİTLİĞİ:

Son Ok anıtından iki km kadar sonra Çanakkale Savaşlarının en büyük hastahanesi ile karşılaşırız. Burası gözden son derece uzak kuytu bir vadiye kurulmuş olan Sargı Yeri'dir. Meş'um bir gece saldırısında bir gecede 18.000 Mehmetçiğimiz burada şehit düşmüştür. Burası Çanakkale'nin belki de en dokunaklı yerlerinden biridir. Bu kadar çok sayıdaki şehit ne yazık ki bu dar araziye toplu gömülmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle burayı gezerken ayağımızı bastığımız yeri bilerek gezmek son derece önem arz etmektedir.

Zığındere denilen bu mevki, korunaklı yapısı ve gözden uzak duruşu nedeniyle hastaların tedavi edildiği bir yer olarak kullanılmıştır.

Hatta bu konumuyla o kadar büyümüştür ki sadece Osmanlı yaralılarının değil, düşman askerlerinin de müştereken kullandıkları bir hoşgörü hastahanesi haline gelmiştir.

Kıyıya ve dolayısı ile cephelere yakınlığı nedeniyle zaman zaman o kadar çok hasta birikmiştir ki insanlar neredeyse üst üste uzanmak durumunda kalmışlardır. Bir seferde 40-50 bin hastanın barındığı bu büyük hastahane, adından dolayı ufak tefek çiziklerin sarıldığı bir hastahane gibi algılanmamalıdır. Hastahaneye getirilen yaralıların durumları o kadar ağırdır ki anlatmaya yürek dayanmaz. Kimilerinin kolları, kimilerinin bacakları kopmuş, kimisinin gözü patlamış, kimisi son bir soluk halinde yaşam mücadelesi vermekte. Onların bu aciz durumlarında, kendilerine yardımcı olmak için dost düşman ayırmayan Mehmetçik etraflarında pervane olmaktadır.

Ama kalleş düşman burada da yapacağını yapmış, Ortaçağ tarihinden alışık olduğumuz vahşi yüzünü bir kere daha göstermiştir. Çanakkale Savaşında düşmana ait hiçbir hastahane gemisine bir tek Osmanlı kurşunu dahi atılmazken, cephenin en cehennemi ortamlarında düşmanın yaralılarına şefkatle yaklaşılırken, düşman sargı yerine karşı acımasız bir saldırı gerçekleştirmiştir. Hem de kendi askerlerinin orada tedavi olduğunu bile bile.

5. ordu 4 numaralı menzil hastanesinde yaralı gazilerimiz.

Tarih 28 Haziran 1915. Saatler gece yarısını çoktan geçmişti. Sargı yerine çok yakın bir kıyıdan düşmana ait bir zırhlı, uzun menzilli topları ile sargı yerini dövmeye başlamıştı. Tonlarca mermi, belki parmağını bile kıpırdatamayacak binlerce aciz askerin başına düşmekteydi. Hiçbirinin kaçacak ya da kendisini bir şekilde savunacak gücü kuvveti yoktu. Öylece ölümü bekler gibiydiler. Zaten kısa sürede bu daracık vadi ateşler içinde kalmıştı. Zavallı Mehmetçiklerimiz yavaş yavaş yanıyorlardı. Bu unutulamaz vahşetin sabahında vadiye gelenler, binlerce yanık insan cesedi ile karşılaştılar. Bir gecede 18.000 askerimizi kaybetmiştik. Bu bölgenin koruması normalde Albay Halil Sami Bey'in komutasındaki 9. Tümene verilmişti. Fakat bu ani saldırıda onlarda bir şey yapamamış, Halil Sami Bey de şehit düşmüştü.

Olay dünya basınında büyük ses getirmiş ama olan zavallı yaralılarımıza olmuştu. Fakat belki de en kazançlı olanlar onlardı. Çünkü biliyoruz ki, aciz, hasta ve zayıfların üzerine Allah'ın rahmeti daha farklı yağar. Bu Mehmetlerimiz de böyle bir durumda iken öldürüldüler. İnanıyoruz ve temenni ediyoruz ki onların mükafatı diğerlerinden daha fazla olsun ve ötelerde bizleri de unutmasınlar.

1947 yılında yeri belli olacak şekilde genel bir şekil verilen bu hastahane vadisi, 1995 yılında Kültür Bakanlığı tarafından bugünkü haline getirilmiştir. Sargı Yerine yaptırılan bir anıt da, Mehmetçiğin o geceki bombalama esnasında yaralı arkadaşını korur halde bizi o geceye götürmektedir.

Sargı Yerinin bir ilginç yanı da Anıtın hemen yanında bulunan selvi ağacıdır. Bu selvi ağacının gövdesi âdeta burum burum burulmuş bir vaziyettedir. Bu haliyle de bizlere, sanki bir gecede şehit edilen 18.000 askerimizin acılarını hatırlatmakta ve onların bu sıkıntılı durumunu dile getirmektedir.

NURİ YAMUT ANITI:

Sargı Yeri'nden sola doğru biraz daha ilerlediğimizde 8 m'yi geçen boyu ile Nuri Yamut Anıtı ile karşılaşırız. 1943 yılında Gelibolu'da 2. Kolordu Komutanlığı'na atanan Nuri Yamut Paşa'nın kendi şahsî mal varlığı ile inşa ettirdiği anıt, çevrede toplanan yüzlerce şehit kemiğinin toplanarak gömülmesi sonrasında bunların üzerine inşa edilmiştir.

Bu anıt Çanakkale Milli Parkı içerisindeki özel teşebbüsle yapılan ilk anıt olma özelliğini taşımaktadır. 1943 yılında Gelibolu'da 2.Kolordu Komutanlığı'na atanan Nuri Yamut Paşa, Çanakkale Savaş cephelerini gezerken bu bölgeye gelmiş ve sırtların tümden şehit kemikleri ile kaplı olduğunu görünce onların böyle açıkta kalmalarına gönlü razı olmayarak buraya bir şehitlik yaptırmaya karar vermiştir. Önce dualarla şehitlerimizin kemikleri toplatılmış, ardından şehitlerimiz topluca buraya defnedilmişlerdir. Buranın üzerinde de şu an paşamızın adıyla anılan anıt yaptırılmıştır. Paşamızın anıtı yaptırırken İstanbul'da bulunan iki evini satmak zorunda kaldığını da burada söylemek isteriz.

Kemiklerin toplanmasından sonra yapılan tespitlere göre buraya 10.000 civarında insana ait kemik gömülmüştür. Bu anıt altında yatanlar çok kanlı geçen Zığındere Savaşlarında hayatlarını kaybeden kişilerdir. Nuri Yamut Anıtına gitmek için, Alçıtepe Köyünden Son Ok Anıtını geçerek geldiğimiz Sargı Yeri'nden sonra sağa doğru ilerlememiz gerekmektedir. Yaklaşık 10 dakika sonra anıtın karşısında olacaksınız.

YARBAY HASAN BEY MEZARI:

Geldiğimiz yönden geri dönüyoruz. Sargı Yeri ve Son Ok anıtlarını da geçerek yeniden Alçıtepe köyünün içine geliyoruz. Bu kez geldiğimiz yerden değil, köyün Seddülbahir çıkışından yolumuza devam ediyoruz. Köyden çıktıktan yaklaşık 5 dakika sonra yolun sol tarafından toprak bir yolun ayrıldığını göreceğiz. Yol kenarında küçücük bir tabela ile "Kaymakam Hasan Bey" yazar. Bu toprak yolda 5 dakika kadar ilerlediğimizde tarlaların arasından bizlere sanki el sallayan 17. Alay Komutanı Yarbay Hasan Bey'in kabri ile karşılaşırız. Hasan Bey'in ayak ucunda onunla birlikte ölen köpeği de defnedilmiştir.

SEDDÜLBAHİR KÖYÜ:

Yeniden yola çıkıyoruz ve Alçıtepe köyünün aksi istikametinde ilerliyoruz. İleride yol çatallaşacaktır. Sol taraf Morto Koyu ve Abide Şehitliğine giderken sağ taraf Seddülbahir Köyü ve Yahya Çavuş anıtına gitmektedir. Sağ tarafa devam ediyoruz. Az sonra Seddülbahir köyüne giriyoruz. Köy tarihi bir kimliğe sahip olup, 4. Mehmet döneminden kalma bir kale ile İlk Şehitler anıtını barındırıyor.

İLK ŞEHİTLER ANITI:

Ortasında çeşme olan bir meydanlıkta yollar yine çatallaşacaktır. Buradan sola saptığımızda az ileride İlk Şehitler Anıtı ile karşılaşırız. Bu anıt, Osmanlı Devleti 1. Dünya Savaşına girdiğinde İngiliz gemilerinin gizlice yaptıkları bir bombalama esnasında ölen 5 subayımız ve 81 erimiz adına yaptırılmıştır. Anıtın yanındaki cami de tarihi olup ne yazık ki ibadete kapalıdır.

Burada bulunan şehitlerimiz ilk şehitlerimizdirler, ama Çanakkale Savaşının ilk şehitleri değil. Onlar 1. Dünya Savaşındaki ilk şehitlerimizdirler.

1. Dünya Savaşına giriş seyrimizi şöyle bir hatırlayacak olursak, öncelikle dünya üzerinde birçok devletin itilaf ve ittifak blokları oluşturduklarını söyleyebiliriz. Bu gruplaşma sırasında Osmanlı Devleti de Almanya'nın yanında yer almıştır.

Almanya Savaşa girmiştir ve Osmanlı'nın da biran önce savaşa girmesini istemektedir. İşte tam bu sırada Osmanlı'yı savaşa sokacak bahane ortaya çıkar. Akdeniz'de İngiliz deniz kuvvetlerinden kaçan 2 Alman zırhlısı Osmanlı Devleti'ne sığınırlar. Tarihte adları meşhur olan Goben ve Breslav gemilerini, Osmanlı Devleti satın aldığını ilan eder ve adlarını Yavuz ve Midilli olarak değiştirir. Fakat bu gemiler bir süre sonra Rusya kıyılarını bombalarlar. Böylece Osmanlı Devleti de 1. Dünya Savaşına girmiş olur.

29 Ekim 1914 tarihinde meydana gelen bu olaydan birkaç gün sonra 3 Kasım 1914 tarihinde İtilaf Devletleri 6 savaş gemisi ile birlikte Çanakkale Boğazının girişine gelerek top atışına başlarlar. Bu top mermilerinden bir tanesi askerî cephaneliğe isabet eder. Ateş alan cephanelik patlar ve cephaneliğin yan tarafındaki kışlada bulunan 5 subayımız ile 81 erimiz şehit olurlar. Şehit olanların arasında Kale Komutanı Yzb. Şevki Bey ile yardımcısı Üsteğmen Şevket Bey de vardır. Daha savaşın başlangıcında her şeyden habersiz olarak hayata gözlerini yuman bu vatan bekçileri için Boğaz Komutanı Çetinkaya Apatay'ın gayretleri ile bu anıt yapılmıştır.

HELES ANITI:

Yeniden Seddülbahir köyünün meydanına dönüyoruz. Bu kez Alçıtepe Köyü yönünden meydana girdiğimiz taraftan sağa sapıyoruz. Köyün yanından ilerliyoruz ve az sonra tekrar sola dönüyoruz. Karşımızda Çanakkale'de bulunan en büyük İngiliz Anıtı var. İngilizlerin 1926 yılında tamamladıkları bu anıt, bu savaşta ölen tüm İngiliz askerlerini sembolize ediyor.

Anıtın denize bakan yüzü ile tam zıt yüzünde gemilerinin adları yazmaktadır. Yan yüzlerde ise savaşa katılan birliklerin adları yer alır. Helles Anıtının etrafını çeviren duvarın iç kısmında ise savaşta hayatını kaybeden İngiliz askerlerinin adları yer almaktadır. Gelibolu Yarımadasında 4 tanesi anıt olmak üzere 32 tane yabancı mezarlığı vardır. Bu mezarlık ve anıtlar yabancılara Lozan Barış Anlaşmasının 129. maddesince tahsis edilmiştir. İngilizler Çanakkale Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın bitiminden hemen sonra girişimlerde bulunmuşlar ve 3 yıl gibi kısa bir süre sonunda Gelibolu topraklarındaki tüm anıt ve mezarlıklarını bitirmişlerdir.

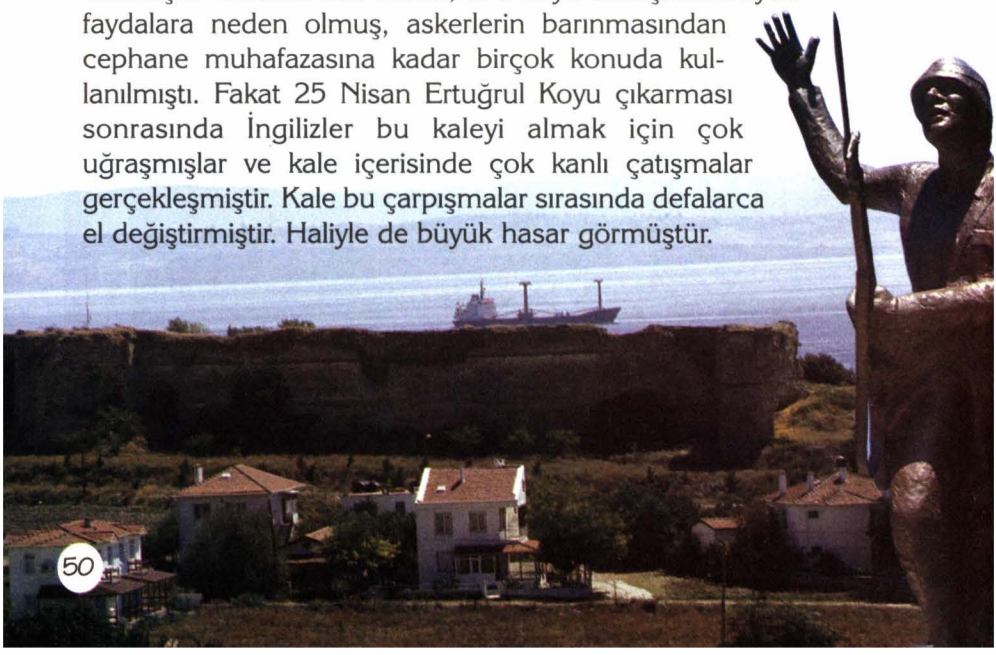

Çannakkale'de esir aldığımız İngiliz Zabitleriyle askerlerinden bir kafile

SEDDÜLBAHİR KALESİ:

Çanakkale Gelibolu Yarımadası gezimiz sırasında Alçıtepe Köyünden ya da Abide Şehitliğinden Ezineli Yahya Çavuş anıtına doğru gelirken karşımıza Seddülbahir köyünün çıkacağını söylemiştik. Bu köyün içine girdiğimizde tam köy meydanında yol çatallaşıyordu. Biz bu yollarda soldakine, yani "İlk Şehitler Anıtı" tabelasının gösterdiği yere doğru gireceğiz. İlk şehitler anıtına gelip anıtın yanındaki yoldan biraz daha ilerlersek tarihi bir yapı olan Seddülbahir Kalesinin arka duvarları ile karşılaşırız. Bahir Arapça'da deniz anlamına gelmektedir. Kaleye bu adın verilmesi de deniz yoluna sed olması manasında düşünülmüş olmasındandır. Yani Seddülbahir Kalesi boğazdan yabancıların geçmemesi için bir nevi sed olarak inşa edilmiştir.

Sizi biraz gerilere götürecek olursak bu kalenin yapımındaki bu ince anlamı daha iyi anlayacaksınız. Kale 4.Mehmet (Avcı) zamanında inşa edilmiştir. (1659) Ama kaleyi asıl yaptıran annesi Hatice Turhan Sultandır. Bu nedenle de kaleye "Kale-yi Sultaniye" adı verilir. 4.Mehmet çok küçük yaşlarda tahta geçmiş, devleti idare edemeyecek kadar küçük olduğu için de idareyi annesi Turhan Sultan ele almıştı. O dönemde Venedikliler Osmanlı'ya karşı baş kaldırarak Çanakkale Boğazını abluka altına almışlardı. Turhan Sultan, yaşlı ve ileri görüşlü Köprülü Mehmet Paşa'yı sadrazamlığa getirmiş, o da bu Venedik Ablukasını kaldırtmıştı. İşte bu hadiseden sonra Turhan Sultan, ileride böyle bir düşman ablukasının tekrarlanabilme ihtimaline karşı bu kaleyi inşa ettirmişti. Seddülbahir Kalesi, 1. Dünya Savaşında büyük faydalara neden olmuş, askerlerin barınmasından cephane muhafazasına kadar birçok konuda kullanılmıştı. Fakat 25 Nisan Ertuğrul Koyu çıkarması sonrasında İngilizler bu kaleyi almak için çok uğraşmışlar ve kale içerisinde çok kanlı çatışmalar gerçekleşmiştir. Kale bu çarpışmalar sırasında defalarca el değiştirmiştir. Haliyle de büyük hasar görmüştür.

EZİNELİ YAHYA ÇAVUŞ ANITI:

Heles Anıtı sonrasında Ertuğrul Koyu'nu kuş bakışı görebilen hakim bir tepeye geliyoruz. Tam karşımızda Seddülbahir Kalesi var. Hatta dikkatli bakıldığında kalenin yanında İlk Şehitler Anıtı'nı da görmek mümkün. Burası 25 Nisan sabahı düşman askerlerinin çıkartma yaptıkları önemli yerlerden biri. 26. Alaya bağlı 10. Takımın askerleri burada düşmanı 24 saatten fazla tutarak bir destan meydana getirmişlerdi. İşte 67 arkadaşı ile Yahya Çavuş'un çarpışarak şehit düştükleri yer burası. Buradaki anıt 1962 yılında inşa edilmiş. 1993 yılında Kültür Bakanlığınca yeniden yapılmıştır. Az ileride şehitlikleri de görülmektedir. Ayrıca burada ayakta kalmayı başarmış birkaç tabyanın arasında Alman yapımı bir topu da inceleyebilirsiniz.

Bir kahraman takım ve de Yahya Çavuştular
Tam üç alayla burada gönülden vuruştular
Düşman tümen sanırdı bu şaheser erleri
Allah'ı arzu ettiler akşama kavuştular. (Ç. Valisi Namık Memik)

SAHİL MEZARLIĞI (BEACH CEMETERY):

Düşmanın çıkartma yaptığı River Clayt ve Albiom gemilerinden çıkan yüzlerce asker durmadan Ertuğrul'un serin sularına dökülüyordu. Akşama rapor veren uçak görevlileri Ertuğrul Koyu'nun kıyıdan 50 m içeriye kadar kan gölüne döndüğünü söylediler. 10. Takıma bağlı, içinde Ezineli Yahya Çavuş'un da bulunduğu bölüğün kahramanca mücadelesi karşısında gemilerden çıkmak istemeyen düşman askerleri komutanları tarafından süngü zoruyla dışarıya sürülüyorlardı. O gün çıkarmada ölenler işte bu kıyı mezarlığında yatmaktadırlar.

MORTO KOYU:

Ezineli Yahya Çavuş Anıtı ve Heles Anıtı'nın yanından geriye dönüyoruz. Seddülbahir köyünü de geride bırakarak az önce yanından geçtiğimiz yol ayrımına geliyoruz. Bu kez soldan düz devam edersek yeniden Alçıtepe Köyüne gitmiş olacağız. Fakat biz sağa Morto Koyu'na doğru dönüyoruz. Eski Hisarlık Tepesine doğru bir kavis çizen bu koy, 25 Nisan Kara çıkartmasında Fransız askerleri tarafından işgal edilmiş. Burada o kadar çok ölü bırakmışlar ki koya, Morto (Ölü) adını vermek zorunda kalmışlar. Morto Koyunu dikkatli gezerseniz suyun içinde hâlâ eriyik halinde maden parçaları bulabilirsiniz.

Çanakkale'yi gezen gruplar çoğunlukla öğle molasını burada verirler.

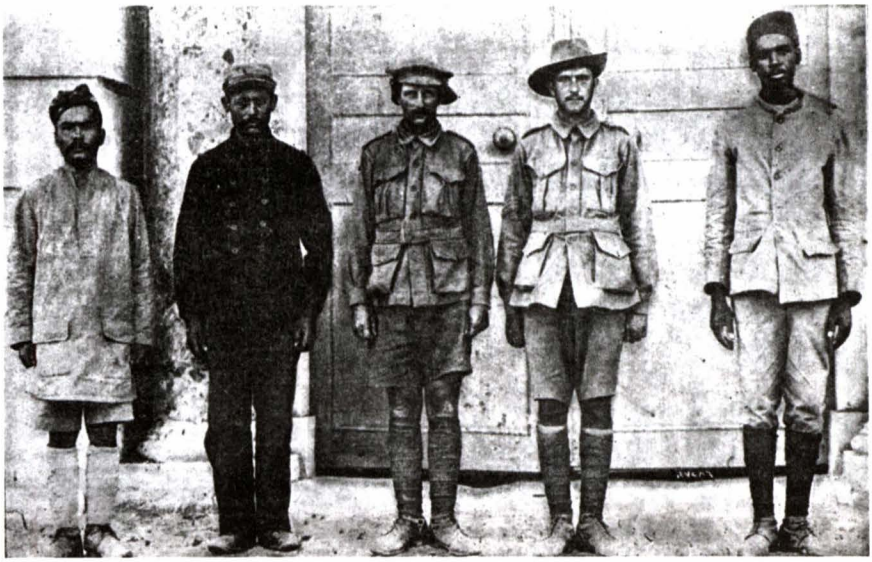

FRANSIZ ANIT MEZARLIĞI:

Ezineli Yahya Çavuş Anıtıyla, Alçıtepe Köyü arasından Abide'ye giden yola saptığınızda geniş kavisli bir koy ile karşılaşırsınız. Bugün bizim de, Fransızların taktığı isimle adlandırdığımız bu koy, üzerinde biriken ve neredeyse tepeler oluşturan insan cesetleri nedeniyle bu isimle adlandırılmıştır. Fransızlarca Morto, ölü anlamına gelmektedir. 25 Nisan çıkarması sonrası burada o kadar çok kayıp vermişlerdir ki bu ölülerin meydana getirdiği feci manzara burayı tam bir ölü koyu haline getirmiştir. Fransızlar da bu koya böylece "ölüler koyu" adını verişlerdir.

Bugün Çanakkale Milli Parkına gelen ziyaretçilerin öğle yemeği molası verdikleri Morto koyu aynı zamanda, yabancı bir devletin anıtına da misafirlik etmektedir. Morto Koyu'na gelip sırtınızı denize verdiğinizde tam karşı sırtta göreceğiniz beyaz kule, bu Fransız anıtın ağaçların arasında görülen bir kısmıdır.

Çanakkale Savaşına, İngilizlerin müttefiki ve İtilaf Devletleri gurubunun bir üyesi olarak katılan ve kendilerine çıkarma bölgesi olarak Anadolu yakasındaki Kumkale ile Gelibolu'da Morto Koyu seçilen

Elimizdeki esirlerden beş çeşit. Sağdan, Senegalli, Avusturalyalı, İngiliz, Fransız, Hindu

Fransızlar, geçmişe sahip çıkma sorumluluklarının bir göstergesi olarak İngilizlerden tam 4 yıl sonra, yani 1930 yılında Çanakkale'de toplu gömülen ölülerini tespit edip bir araya getirmişler ve buraya bir anıt ve mezarlık yaparak altına defnetmişlerdir. Halbuki o yıllarda bize ait hemen hiçbir anıt yoktur. Biz Çanakkale Şehitlerimizi bundan tam 30 yıl sonra hatırlayacak ve ilk anıtımızı 1960 yılında açacağız.

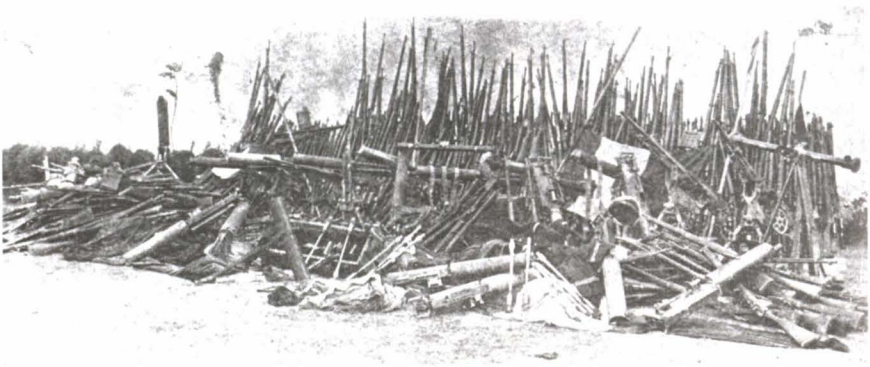
Morto Koyu'nda bulunan Fransız Anıtında, burada ölen 2236 Fransız askerinin adları yazılıdır. Bu isimlerin üzerlerinde ise "Fransa İçin Öldüler" ibaresi bulunmaktadır. Bunların hemen yanında her biri 3000 ölüyü temsil eden dört anıt mezar vardır. Bunların ortasında ise beyaz bir kuleyi andıran abideleri bulunmaktadır. Bu abidenin üzerinde Çanakkale Savaşına katılan Fransız birliklerinin adları ve Fransızların Milli Şairleri olan Viktor Hugo'nun şiirleri yazılıdır.

Bu savaş Fransızlara da İngilizlere olduğu gibi çok pahalıya mal olmuştur. 18 Mart günü gerçekleştirdikleri Deniz harekatında 3 büyük savaş gemisi ve 2 muharip kaybederken bundan sonraki harekatlarda da 5 denizaltı, 3 mayın gemisi ve 47.000 kişinin yok olmasına neden olmuşlardır.

Fransız Abidesinden bahsetmişken, gelin şimdi de bu abidenin açılış gününe gidelim. 1930 yılında, Morto Koyu'nda bu açılış sırasında meydana gelen ve insanı hayretlere düşüren hadiseleri hep birlikte takip edelim.

Anıtın açılışı için o gün Fransa'dan yüzlerce insan Morto Koyu'na hücum etmişti. İnsanlar anıtın yanında yerlerini almışlar, açılış saatini bekliyorlardı. O sırada insanlar arasında bir kaynaşma olmuştu. Önemli bir kişi tören alanına geliyordu. Bu kişi 1915 Çanakkale Savaşında Fransız birliklerine Komuta eden General Guro'dan başkası değildi. Bu çetin harpte kolunun birini tamamen ve bacaklarından birinin bir kısmını burada bırakan General Guro, yanındakilerin yardımı ile kalabalığı yararak en öne getirildi. Bu önemli konuğun gelişinden sonra tören başlamıştı. Törenin bitimine doğru yanındakilere dönen General Guro, bir Türk anıtına gitmek istediğini söyledi. Halbuki o yıllarda Çanakkale Şehitlerimiz için yapılmış doğru dürüst hiçbir anıt mevcut değildi. Ona teşrif eden yetkililerimiz utana sıkıla General Guro'yu bir taş yığını görünümünü andıran Mehmet Çavuş anıtının başına getirdiler. Orada çevresinde toplanan kişilere hitap eden General Guro bakın neler söyledi:

"Efendiler!.. Türk askeri ender bulunan bir insandır. Size bu konuda hâlâ içimde taptaze, canlı duran bir hatırayı anlatmak isterim...

Düşmandan ele geçirilen silah ve mühimmat

Müstecip Onbaşı'nın kurşunu ile esir edilen Turkuaz Denizaltısının mürettebatı

Bir sabah günün ilk ışıkları ile birlikte Türklerle süngü savaşına başlamıştık. Savaşta Türkler çok ama çok mahirdi. Kendileri ile başa çıkmak imkansızdı.. Süngü çarpışmamız, fasılalı şekilde akşam geç vakte kadar devam etti. Ortalık kararınca Türklerle anlaşma yaptık. Harp sahasında gezecek ve yaralılarımızı toplayacaktık. Bizim askerler sedyelerle harp sahasına çıktıkları zaman ben de aralarına katılmıştım.

Bir ara kucağındaki yaralıyı, gömleğinden yırttığı bez parçaları ile tedaviye çalışan bir Türk askerine rastladım.. Akşamın karanlığında, değme bir ressamın fırçasından çıkmayacak bir tablo karşısında idim.. Uzun müddet seyrettiğim bu tablodaki Türk askerini, kendi yaralarına yerden avuçla aldığı toprakları basıyordu... Kucağındaki yaralı için ise durmadan gömleğinden yırtmakla meşgul idi.. Tercüman yardımı ile ona bazı sorular sordum.

- Niçin öldürmek istediğin askere şimdi yardım ediyorsun?

Türk askeri takati tükenmiş bir halde cevap verdi.

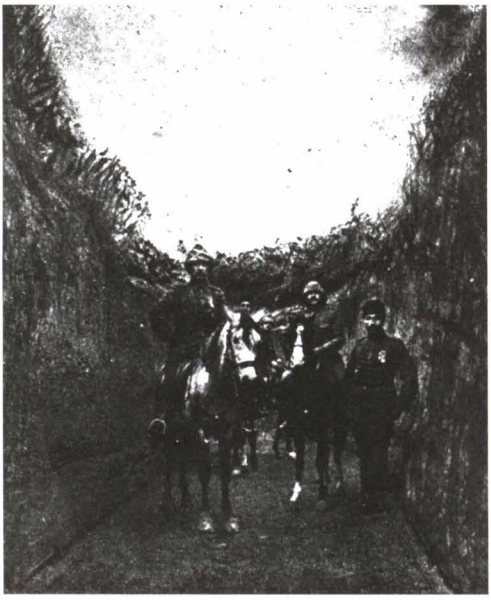
- Bu asker yaralanınca yanıma düştü. Cebinden yaşlı bir kadın resmi çıkardı. Bir şeyler söyledi, anlamadım, ama her halde annesi olacaktı. Benim ise kimsem yok. İstedim ki, o kurtulsun, anasının yanına dönsün.

İngiliz Afişleri

Bu sözlerden sonra Fransız generali etrafındakilere döndü ve âdeta bağırarak dedi ki:

"Efendiler kendi yarasına toprak bastığı halde kucağındaki yaralı için gömleğinin parçalarını koparan bu kahraman asil askerin kucağındaki yaralı kimdi biliyor musunuz? Çevresinde meraklı gözlerle onu takip eden herkes pür dikkat bu sorunun devamında gelecek sözleri bekliyordu. Guro, göz kenarlarında birikmiş olan yaşları buruşuk derili elleri ile silerken; fısıltı halinde seslendi... Türk askerinin kucağındaki yaralı bir Fransız askeri idi efendiler! Bir Fransız askeri!.."

Arıburnun'dan Kanlısırt'a giden gizli yol.

General Guro yere çöktü; sağlam elini yüzüne kapatıp. Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Bu gönül dayanmaz tablo karşısında herkesin hissiyatı kabarmıştı. Orada bulunan herkes ağlıyordu.

ÇANAKKALE ŞEHİTLER ABİDESİ:

Morto Koyu'na girdiğimiz yoldan düz devam ettiğimizde Eski Hisarlık Tepesine doğru tırmanarak birkaç viraj sonrasında, Çanakkale Şehitler Abidesine geliriz. 1954 yılında yapımına başlanan ve 1960 yılında tamamlanan bu anıt tüm Çanakkale Şehitlerimiz adına inşa edilmiştir. Bu hakim tepe üzerinden hemen birçok yerden görülmesi de Şehitlerimizi geniş bir çevreye hatırlatması bakımından bir hayli anlamlıdır.

SAVAŞ ESERLERİ MÜZESİ:

Çanakkale Şehitler Abidesinin hemen altında yine Çanakkale savaş hatıralarının sergilendiği bir müze mevcuttur. 1971 yılında Kraliçe Elizabeth tarafından açılan müzede, savaşta yabancı askerlerin üzerlerinden çıkan Kur'ân-ı Kerim, Şehit mektupları vb. bazı özel parçalar mevcuttur.

ABİDE ŞEHİTLİĞİ:

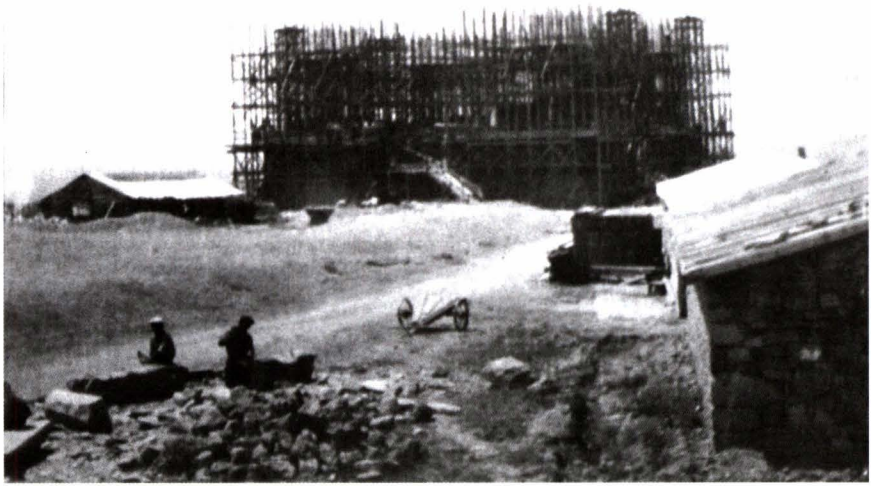
1992 yılında Kültür Bakanlığınca Büyük Abide'nin yanına yapıldı. 600 şehidimizin isimleri ile temsili mezarlarının bulunduğu yer, düzenleme bakımından gayet etkileyicidir.

ABİDENİN İNŞASI:

Bugün Çanakkale Milli Parkı olan ve insanların ziyaretine açık olan Çanakkale Savaşlarının geçtiği mekanlar, 1926'lı yıllarda İngilizlerin mezarlık ve anıtlarını görmeye başladı. Aradan dört yıl gibi kısa bir zaman geçmişti ki Fransızlar da anıtlarını tamamladılar. Halbuki şehitlerine anıt ve şehitlik yapması gereken asıl millet Türk Milletiydi. Çünkü o bu savaşta varolma ve yok olma mücadelesi vermiş ve dünyaya kafa tutarak, Çanakkale geçilmez dedirtmişti. Ama ortalarda Osmanlı şehitleri adına bir şehitlik yoktu. Kişilerin kendi gayretleri ile yaptırdıkları derme çatma birkaç anıt dışında 1960'lara kadar bu manzara değişmedi. Çanakkale'de şehitlerimize yaraşır bir anıtın olmayışı halkımızı gerçekten rencide ediyordu. Bu söylemler çoğalınca oralarda büyük bir abide yapma arzusu doğdu.

Yapılacak abidenin yeri belirlenmişti. Çanakkale'nin Eceabat ilçesine bağlı Seddülbahir Köyü yakınlarındaki Eski Hisarlık Tepesine inşa edilecekti bu şanlı anıt. Böylece de hem karadan hem de denizden tüm haşmeti ile kendisini gösterecek ve tüm bakanlara Çanakkale'nin geçilmezliğini hatırlatacaktı.

Çanakkale Şehitler Abidesi İnşaat halinde.

Karar verilmişti. 1944 yılında açılan proje yarışmasını Doğan Erginbaş ve İsmail Utkular'ın projeleri kazandı. Bu proje abideleşecekti. Abidenin yapımına 1954 yılında başlandı. İşi alan müteahhitler nedense anıtı bir türlü bitiremiyorlardı. İşi bırakanlar oluyor, yeniden devralanlar da işi süründürüyordu. Yapılan araştırmalarda abidenin inşaatında yolsuzluk yapıldığı anlaşıldı. Tarihine yabancı, millî-manevî değerlerden yoksun yetişen insanlar, bu vatan için şehit olan ataları adına yapılan bir abideden çalmaya bile utanmıyorlardı. Böylece abide temellerinden yeni yükselmiş haliyle kalakaldı. Abide Çanakkale Şehitler Abidesi değil bir utanç abidesi olarak yaklaşık 4 yıl daha bekledi.

O sıralarda Milliyet gazetesinden bir köşe yazarı Çanakkale Şehitler Abidesinin içler acısı durumunu yazdı. Bu yazı sonrasında gazeteye, "Neden bu abideyi tamamlamak için kampanya başlatmıyorsunuz?" soruları yöneltilmeye başlandı. Gazete az bir zaman önce başka bir konuda halka çağrı yaparak farklı bir kampanyayı yürütmeye çalışmıştı. Ama halkın katılımı istenen seviyede olmamıştı. Bu nedenle gazete başta bu işe soğuk baktı. Ama gözden kaçırdıkları bir şey vardı. Ortada söz konusu olan şey Çanakkale Şehitleri Abide'siydi. Unuttukları şey, bu halkın tarihine ve atasına olan düşkünlüğüydü. Onlar, geçmiş yıllarda vatan, iman diyerek, evlatlarını bile çekinmeden vermişti. Bugün Çanakkale deyince nelerini vermezlerdi.

Büyük ısrarlar sonrasında gazete bu işe ikna edildi. Kampanya başlatılmıştı. Halka duyurular yapıldı. Yapılan ilanlarda Abidenin tamamlanması için 900 TL.ya ihtiyaç olduğu, gazetenin ise bu kampanyadan 100 TL. toplamayı hedeflediği söylendi. Kampanya bittiğinde ne kadar toplanmıştı biliyor musunuz sevgili okurlar. Tam tamına 3 milyon TL. İşte bu destanı yazan Anadolu halkıydı. Dün evladını veren bugün evladının destanını abideleştirme adına parasını mı sakınacaktı. Anadolu halkını görmezden gelenler böylece onun ne kadar alicenap olduğunu bir kez daha görmüş oldular. Böylece 1960 yılında Çanakkale Şehitlerimize yaraşır bir Abide yapılmış oldu.

39 m 75 cm uzunluğundaki abidenin bir ayağından yukarıya çıkan bir asansör sistemi vardır.

ÖĞLE SONRASI GEZİ PROGRAMI

Sabah erken saatlerde Eceabat'tan başladığımız gezimizde Gelibolu yarımadasının Çanakkale Boğazına bakan kısmından yola çıkarak önce güneye doğru indik, Kilitbahir Kalesi, Seyid Onbaşı Anıtı ve Tabyaların yanından yarımadanın ortalarına geçerek Alçıtepe Köyüne vardık. Oradan Yarımadanın burnunda bulunan Yahya Çavuş Anıtının bulunduğu Ertuğrul Koyu ile Morto Koyu ve Abide Şehitliğini ziyaret ettik. Morto Koyu'nda öğle yemeği arası verdikten sonra şimdi de Gelibolu Yarımadasının Ege Denizi boyunca uzanan kıyısı hizasında kuzeye doğru yol alacağız. Morto Koyu kavisinden geri dönüyoruz. Yol biraz sonra Yahya Çavuş Anıtı ve Alçıtepe Köyü yönünde ikiye ayrılıyor. Biz Alçıtepe Köyünün bulunduğu sağ tarafa sapıyoruz. Köyün içinden geçtikten sonra sabah Eceabat yönünden köye girdiğimiz yoldan çıkıyoruz. Yaklaşık 5 dakikalık bir yol sonrası sol tarafa doğru ikinci bir yol ayrılıyor. Buradan Saroz Körfezine doğru uzanan yola sapıyoruz.

İngilizlerin kandırdığı Hintli Müslümanlara ait bir mezartaşı.

ANZAK KOYU:

Gelibolu Yarımadasının Ege kıyılarına paralel olarak yaptığımız bu yolculuk yaklaşık 20 dakika kadar sürüyor. Yol bir kez daha çatallaşacaktır. Sağ tarafa gittiğimiz takdirde Kabatepe Tanıtma Merkezi ve İstanbul yoluna ulaşırız. Fakat bizler sol tarafa doğru saparak Anzak Koyu ve Anafartalar'a giden yolu takip edeceğiz. Biraz ileride yol Anzak Koyu ve Anafartalar–Conkbayırı şeklinde ayrılacaktır. Anzak Koyu yönüne saptığımızda kıyı boyunca 3 km kadar ilerliyoruz. Bu yol üzerinde "Shell Gren", "Sharapnel Walley" vb. yabancı mezarlıkları görürüz. Az sonra yolun sol tarafında buranın Anzak Koyu olduğunu gösteren taş levha ile karşılaşacağız. Buradan kıyıya yürüdüğümüzde Anzak Mezarlığı ile karşılaşırız. Sahilden karşı sırtlara bakarsanız Anzakların ne kadar yanlış bir yere çıkartma yaptıklarını görürsünüz. Bu yarlar alabildiğine sarptır. Özellikle Anzakların buraya gelmezden önce bulundukları Mısır'da gördükleri Sfenks'e benzettikleri kaya çıkıntısını da incelemeyi ihmal etmeyin. Ayrıca bu mezarlık içinde üç tane mezarın diğer mezarlardan farklı bir yönde uzandığını göreceksiniz. Bu mezarların taşlarını dikkatle okuyunuz. Hepsinin de Hintli Müslümanlara ait olduğunu göreceksiniz. Kıbleye dönük olan bu mezarlar ne yazık ki buralara kandırılarak getirilen dindaşlarımıza aittir.

YABANCI MEZARLARI:

Anzak Koyu yanından asfaltı takip ettiğimizde "The Neck", "Walkers Ridge", "Embarkation Pier" ve "7 th Field Ambulance" mezarlıklarını görürüz.

DAMAKÇI BAYIRI ANITI:

Yolumuza devam ediyoruz. Birkaç km sonra Anafartalar Ovasına giriyoruz. Burada yolun sağında yamaçta bir kitabe görürüz. Üzerinde "Anafartalar Grup Komutanı Albay Mustafa Kemal 7. Tümen ile 9 Ağustos 1915 günü Damakçılık Bayırına taarruz ederek Anzak Kolordusu'nun 9. İngiliz Kolordusu ile işbirliğini ve Kocaçimentepe yönünden gelecek tehlikeyi önledi."

MESTANTEPE ŞEHİTLİKLERİ:

İzlediğimiz yol güzergahından birkaç km sonrasında önümüze gelen çataldan sola sapıp biraz ileride sağa saptığımızda şehitlikler ile karşılaşıyoruz.

YUSUFCUKTEPE YAZITI:

Geldiğimiz yoldan geriye dönerek Saroz körfezi yönünde 20 dakika kadar ilerliyoruz. Buradaki kitabe Yusufcuktepe Yazıtıdır. Üzerinde şöyle yazar:

"Arıburun Cephesindeki Türk kuvvetlerini kuşatmak için 7 Ağustos 1915 günü Anafartalar limanına çıkan düşman kuvvetleri zayıf gözetleme birlikleri karşısında İsmailoğlu ve Yusufçuktepelere kadar ilerledi."

MESTANTEPE YAZITI:

Birbirine yakın olan diğer yazıtta "Anafartalar grubu Komutanı Albay Mustafa Kemal'in komutasındaki Türk Kuvvetleri 9-12 Ağustos 1915'de 1. Anafartalar Muharebesinde düşman kuvvetlerini yenerek onları Kireçtepe ve Mestantepe hattına attı." yazmaktadır.

İSMAİLOĞLU TEPE YAZITI:

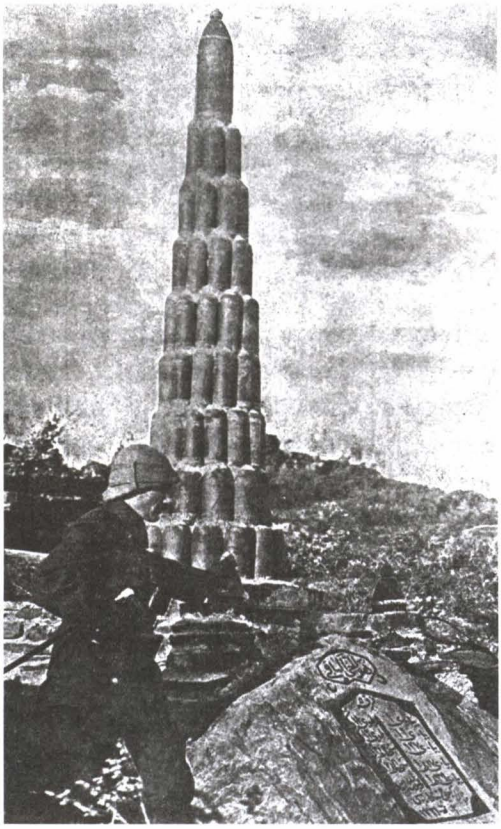
Üzerinde "İki tarafında büyük kuvvetleri ile 21-22 Ağustos 1915 günü yapılan 2. Anafartalar Muharebesi sonunda Sivritepe ve Mestantepe hattında düşmanın taarruz gücü kırıldı. Bu muharebelerde Türkler 8.155 şehit, düşman da 19.850 kayıp verdi." yazar.

KİREÇTEPE ŞEHİTLİĞİ:

Bahsettiğimiz yazıtların yanında bu şehitlik ile de karşılaşırız. Bursa ve Gelibolu Jandarma Taburları adına yaptırılan şehitlik yanında bulunan kitabe üzerinde bu konuda bilgi mevcuttur. Kitabede şöyle yazar:

"6-8 Ağustos 1915'de Gelibolu ve Bursa Jandarma Taburlarının kahramanca çarpışan üç bölüğü iki tugay gücüne ulaşan İngiliz kuvvetlerini Karakol Dağı ve Kireçtepe'de durdurup Anafartalar grubunun kuzey yanını korumuştur."

Kireçtepe'de Miralay Mustafa Kemal Bey

KİREÇTEPE ŞEHİTLER ANITI:

Ece Koyu'na yaklaştığımız bu mevkide, Kireçtepe Kitabesinin yanında Atatürk tarafından yaptırılan bir anıt vardır. Bu anıt top mermisi kovanlarının üst üste konulması ile inşa edilmiştir.

BÜYÜK KEMİKLİ KİTABESİ:

Geldiğimiz yoldan geriye döner ve yolun çatallaştığı noktada sağ tarafa (Suğla Koyu) doğru ilerlersek yaklaşık 6 km sonra Büyük Kemikli Burnuna varırız. Kıyıdaki gemi iskeleti o günlerden kalma bir çıkartma gemisine aittir.

Kitabede şöyle yazar: "1915 yılının 25 Nisan sabahı Arıburnu'na, 6-7 Ağustos gecesi de Anafartalar Limanına çıkan düşman kuvvetleri, aylar süren muharebelerden sonra Gelibolu Yarımadasındaki Türk savunmasının geçilemeyeceğini anlayarak 20 Aralık'ta bu cepheyi boşalttı."

BÜYÜK ANAFARTALAR KÖYÜ MEZARLIĞI:

Büyük Kemikli Burnu'ndan geriye döndüğümüzde Büyük Anafartalar Köyüne geliriz. Bu köyün mezarlığında ismi bilinen ve bilinmeyen birçok Çanakkale şehidimiz istirahat etmektedirler. 20. Alay Komutanı Halit Bey, 21. Alay Komutanı Yarbay Ziya Bey, Asteğmen Halid Bey ve diğerleri.

BİGALI KÖYÜ VE ATATÜRK'ÜN KALDIĞI EV:

Anafartalar köyünden 6 km ileride Bigalı köyüne geliyoruz. Burada Atatürk'ün karargah olarak kullandığı ev müze olarak ziyarete açıktır. 19. Tümen Komutanı Albay Mustafa Kemal, birliğini 1915 yılının Nisan ayının ikinci yarısında Maydos'tan Bigalı'ya nakletmişti. Burada kaldığı sürede, bu evi karargah olarak kullandı. İki katlı ahşap yapının ilk katı mutfak ve kiler, ikinci katı çalışma ve yatak odası olarak kullanılmıştır.

Not: Buradan sonra kuzeyden dolaşan yolu takip ederek kısa zamanda Conkbayırı'na gidebilirsiniz. Ama biz, çoğu grubun Anzak Koyu'na giderek geriye döndüğünü göz önüne alarak bu gezi rehberinde, sizleri buradan geriye döndürecek ve Anzak Koyu yanından geçerek Kabatepe Tanıtma Merkezi yakınlarından yeniden Conkbayırı'na tırmandıracağız.

MEHMETÇİĞE SAYGI ANITI:

Arıburnu'na geldiğimiz yoldan geriye dönerek az önce geçtiğimiz Anafartalar ve Conkbayırı'na giden yol ayrımına yeniden geliyoruz ve buradan Anafartalar yönüne sapıyoruz. Az sonra yolumuzun sağ tarafında ilginç bir heykel görürüz. Bu komposizyonda bir Mehmetçik, yabancı bir askeri kucaklamış vaziyettedir. Bilmeyenler için gayet şaşırtıcı olan bu anıt, manasını bilenler için daha şaşırtıcı bir hâl almaktadır.

Anıtın yapılışı, 1940'lı yıllarda ülkemizi ziyarete gelen Avustralya Genel Valisi Lord Casey'in anlattığı bir olay vesilesiyledir. Kendisi de Çanakkale Savaşlarında bulunan ve üsteğmen olarak vazife yapan bu Anzaklı asker, bir Osmanlı askerinden tüm dünyaya insanlık dersi olacak bir hadiseye şahit olmuş ve yıllar sonra Avustralya Genel Valisi olarak geldiği Türkiye'de bu olayı anlatmıştır.

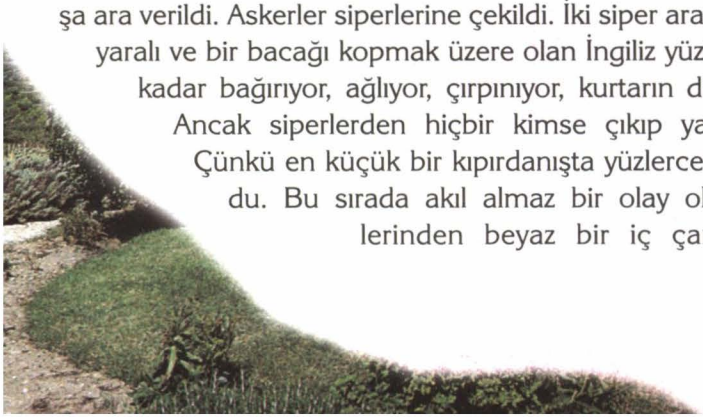

AVUSTRALYA VALİSİNİN ŞOK AÇIKLAMALARI:

Bir insan için önemli olan onun dostları tarafından övülmesi değildir. Asıl önemli olan, düşmanları tarafından da taktir edilmesidir. İşte bizim tarihimizle ve atalarımızla övündüğümüz en önemli yönlerden biri de düşmanları tarafından hep taktir edilmiş olmalarıdır. Tarih bunun binlerce örneği ile doludur. Kahramanlıklarımız, cesaret ve vatan sevgimizin yanında bizler şefkat, merhamet, yardımseverlik vb. daha birçok meziyetle de hep övülegelmişizdir.

Bu anlattıklarımızdan yola çıkarak da diyebiliriz ki, Türkleri sadece savaşçı özellikleri ile dile getirmek son derece eksik bir tanımlama olur. Yine tarih boyunca düşmanlarımız bizim sadece cengaverliklerimizi değil, ahlâkî özelliklerimizi de övegelmişlerdir. İşte bunun en son örneklerinden birini şimdi sizlere arz edeceğiz. Denizden tepemize sağanak sağanak top mermileri yağarken, dünyanın dört bir yanından toplanan düşman askerleri sırtlan sürüleri gibi üzerlerimize çullanırken, insanlıktan çıkmış bir güruh tarafından hayasızlığın her türlüsü hesaplanırken ve hepsinden önemlisi sizin vatanınızın toprağını işgal etme adına birileri ülkenizi işgale kalkışmışken, siz bir yandan vatan müdafaası yapıyor, bir yandan da ahlâkî sorumluluklarınızı aynen yerine getiriyor ve ard arda düşmanlarınıza insanlık dersi veriyorsunuz. Dünya bunun bir başka örneğini görmüş müdür acaba. İşte Çanakkale'den bir tablo. Her yer kan kokarken ve insanlar insanlıklarını unutmuş gözleri karşı siperde, birbirlerini öldürmeye şartlanmışlarken bakın bir güzel Mehmetçik neler yapıyor:

"Conkbayırı'nda korkunç siper savaşları oluyordu. Siperler arasındaki mesafe 10 metreye kadar indi. Süngü hücumundan sonra savaşa ara verildi. Askerler siperlerine çekildi. İki siper arasında açıkta ağır yaralı ve bir bacağı kopmak üzere olan İngiliz yüzbaşı avazı çıktığı kadar bağırıyor, ağlıyor, çırpınıyor, kurtarın diye yalvarıyordu. Ancak siperlerden hiçbir kimse çıkıp yardım edemiyor. Çünkü en küçük bir kıpırdanışta yüzlerce kurşun yağıyordu. Bu sırada akıl almaz bir olay oldu. Türk siperlerinden beyaz bir iç çamaşırı sallandı.

Arkasından aslan yapılı bir Türk askeri silahsız olarak siperden çıktı. Hepimiz donup kaldık. Hiçbirimiz nefes alamıyor hepimiz ona bakıyorduk.

Asker yavaş adımlarla yürüyor, siperdekiler kendisine nişan almış bekliyordu. Asker, yaralı İngiliz subayını yumuşacık bir hareketle kucakladı. Kolunu omzuna attı ve bizim siperlere doğru yürümeye başladı. Yaralıyı usulca yere bırakıp geldiği gibi kendi siperlerine döndü. Teşekkür bile edemedik. Günlerce bu cesareti, güzelliği ve insan sevgisini konuştuk."

Üsteğmen Casey

(1940'lı yıllarda Avustralya Genel Valisi olmuştur.)

İşte insanı hayretlere düşüren manzaralar. Bu olayı bizlere bir düşman subayı anlatıyor. Sonunda dayanamıyor ve Mehmetçiğe şöyle sesleniyor:

- Sen kahraman olduğu kadar, insan ve medeni bir milletin evladısın!

O ve yanındakiler böyle bir manzarayı kendi ülkelerinde, acaba hayatlarında bir kez olsun gördüler mi?

Evet Mehmetçiği farklı kılan, onun, adını aldığı kutlu insandan edindiği Muhammedî ahlâktı. Yoksa ona lâf olsun diye Mehmetçik (Küçük Muhammed) denmemişti. O, kendisine emanet edilen bu yüce ahlâkı her yerde, gerekirse kan kokan, insanların gırtlak gırtlağa birbirlerine girdikleri bir siperde bile sergileyebiliyordu. İşte burada da bu vazifeyi eda etmiş, yardıma çağıran kişi bir düşman askeri olduğu halde, bu eli geri çevirmemişti. Ölümün muhakkak olduğu bir anda siperinden doğrulmuş ve kendisine uzanan bu eli tutmuş ve arkadaşlarına emanet etmişti.

Aradan yıllar geçiyor. 1940'lı yıllardayız. Avustralya Genel Valisi Türkiye'ye ziyarete geliyor. Gerekli hazırlıklar yapılıyor. Genel valinin gezmek istediği ilk yer 25 sene önce işgal etmek için bir teğmen olarak geldiği topraklar. Buralarda gezerken neler hissetti bilemiyoruz. Ama bildiğimiz ve sizlerle de paylaştığımız bir şey var ki, o da

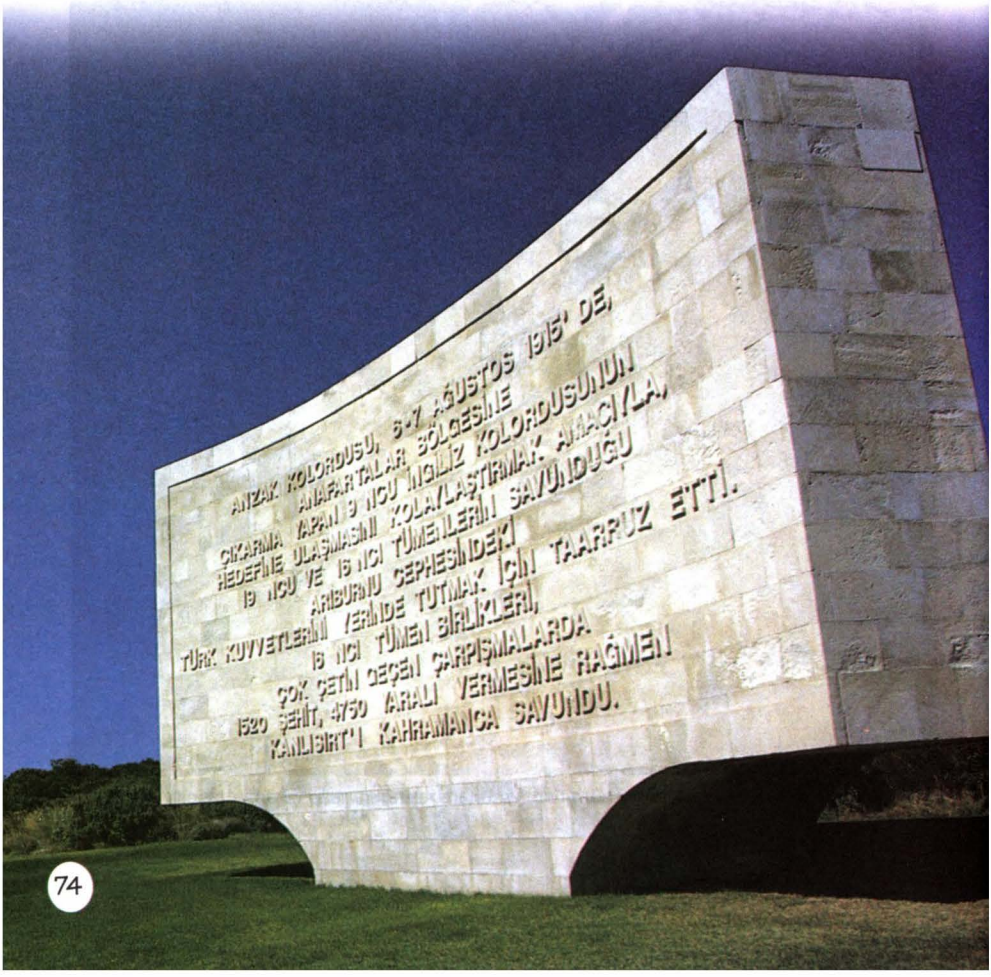
Mehmetçiğin hakkını herkesin duyacağı şekilde ifade etmiş olması. Onun yukarıda aktardığımız açıklamaları üzerine bu manzara abideleştirilmiş ve adına da "Mehmetçiğe Saygı Anıtı" denmiştir. Eğer bu anıtı görmek isterseniz, Alçıtepe köyünden Anafartalar ve Conkbayırı yönünde devam ediniz. 57. Alay şehitliğine gelmeden az önce yolun sağ tarafında bu göz yaşartan manzarayı göreceksiniz. Aynen John Casey'in anlattığı gibi. Mehmetçiğimiz hâlâ kucağında o yaralı düşman askeri öylece durmakta orada. Ve bu haliyle de dünyaya

Çanakkale siperlerinde saatlerce süren ateş muharebesinden galip çıkan er bakışlı yiğitler

KANLISIRT KİTABESİ:

Yolumuza devam ediyoruz. Az sonra bir rampaya tırmandığımız sırada yolumuzun sağ tarafında bir kitabe ile karşılaşacağız. Bu yazıt Kanlısırt Kitabesidir. Buradaki çarpışmalarda çevre topraklar akan kanlardan kıpkırmızı kesilmiş, bu nedenle de buraya bu isim verilmiştir. Üzerindeki yazılar da bu bölgede meydana gelenleri açık bir şekilde anlatmaktadır. Kitabede şöyle yazmaktadır: "Anzak Kolordusu, 6-7 Ağustos 1915'de Anafartalar Bölgesine çıkartma yapan 9. İngiliz Kolordusunun hedefine ulaşmasını kolaylaştırmak amacıyla 19. ve 16.

Tümenlerin savunduğu Arıburnu Cephesindeki Türk kuvvetlerini yerinde tutmak için taarruz etti. 16. Tümen birlikleri çok çetin geçen çarpışmalarda 1.520 şehit, 4.750 yaralı vermesine rağmen, Kanlısırt'ı kahramanca savundu."

LONE PİNE (TEK ÇAM) ANITI:

Yolumuzun sol tarafında bu kez Lone Pine olarak adlandırılan Anzak Anıtı ile karşılaşırız. Savaşta ölen Anzak askerleri için inşa edilmiştir. 15 m boyundaki anıt Avustralya ve Yeni Zelanda'dan yoğun ziyaretçi almaktadır.

YARBAY HÜSEYİN AVNİ BEY MEZARI:

Az sonra yolumuzun sağ tarafından aşağıya doğru dar bir yolun uzandığını görüyoruz. 250 m kadar bu yolu takip ettiğimizde 57. Alay Komutanı Yarbay Hüseyin Avni Bey'in kabrine varıyoruz. 57. Alay'ın tamamı gibi 13 Ağustos 1915'de şehadete eren Hüseyin Avni Bey'in kabrinin yerini savaş sonunda Fahrettin Altan göstermiştir.

BOMBA SIRTI:

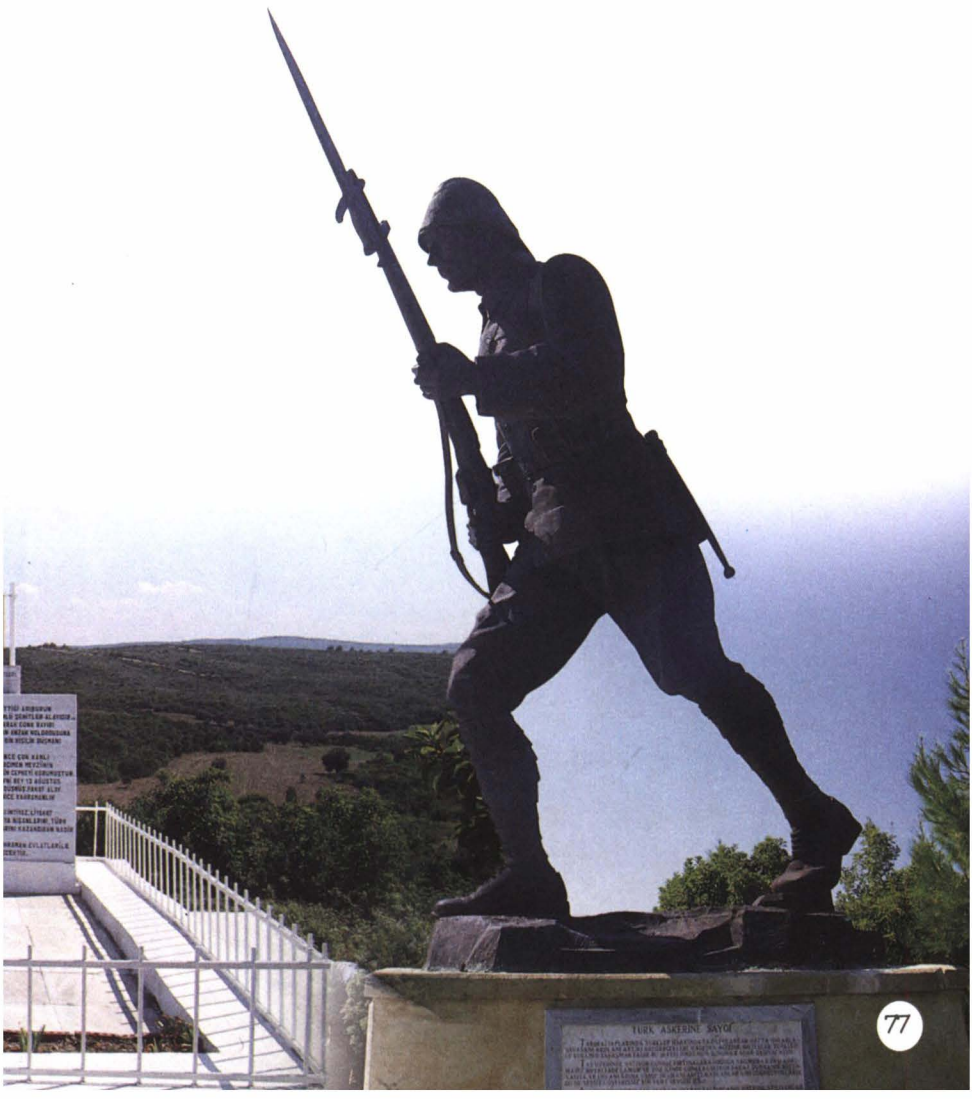
Yine bir sırta tırmanıyoruz. Burası Bomba Sırtı. Çanakkale Savaşında önemli bir nokta olan bu sırtta cereyan eden manzaralardan birini de Atatürk'ün Ruşen Eşref ile yaptığı röportajdan öğreniyoruz. Atatürk bu sırtta gördüğü manzarayı şöyle anlatıyor:

"Size, Bombasırtı Vak'asını anlatmadan geçemeyeceğim. Karşılıklı siperler arasında mesafeniz sekiz metre... Yani ölüm muhakkak... Birinci siperdekiler, hiçbiri kurtulamamacasına kamilen düşüyor, ikincidekiler onların yerine gidiyor. Fakat ne kadar şayan-ı gıpta bir itidal ve tevekkülle, biliyor musunuz? Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor. Hiç ufak bir fütur bile göstermiyor. Sarsılmak yok. Okuma bilenler, ellerinde Kur'ân-ı Kerim, cennete girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler, kelime-i şehadet getirerek yürüyorlar. Bu, Türk askerlerindeki ruh kuvvetini gösteren şayan-ı hayret ve tebrik bir misaldir. Emin olmalısınız ki, Çanakkale Savaşını kazandıran bu yüksek ruhtur."

YÜZBAŞI MEHMET MEZARI:

Yolumuzun sağ tarafında etrafı duvarlarla çevrili Yüzbaşı Mehmet Mezarı görülecektir. 27. Alay Komutanları'ndan olan Yüzbaşı Mehmet Şehit düştüğü bu yere defnedilmiştir.

57. ALAY ŞEHİTLİĞİ:

12 Aralık 1992 de açılışı yapılan 57. Alay Şehitliği bir tek eri bile hayatta kalmayan bu kahraman askerler için yapılmıştır. Şehitliğin kulesi, Teğmen Mustafa Asım ve Voiters adlı düşman askerinin boğuşurken beraberce ölerek defnedildikleri yere inşa edilmiştir. Şehitliğin tam karşısında dev bir Mehmetçik heykeli vardır.

EN YAŞLI GAZİ HÜSEYİN KAÇMAZ ANITI:

Şehitliğe girdiğimizde sağ tarafta bir eli bastonlu, diğer elinden ise bir kız çocuğunun tuttuğu yaşlı bir kişiye ait anıt ile karşılaşırız. Bu kişi en yaşlı gazimiz olan Hüseyin Kaçmaz'dır. Kendisi, Balkan Savaşına katılıp esir düşmüş ve tüm tırnakları Sırplar tarafından sökülmüştür. Daha sonra Çanakkale Savaşına iştirak etmiş, Conkbayırı mücadelelerinde yaralanmıştır. Kurtuluş Savaşına da katılan Hüseyin Kaçmaz, Dumlupınar Meydan Muharebesinde büyük yararlılıklar göstermiştir. İstiklal Madalyasına da sahip olan Hüseyin Kaçmaz 10 Eylül 1994 de vefat etmiştir. 57. Alay şehitliğinin açılışına da iştirak eden Hüseyin Kaçmaz yanındaki torunu ile bu komposizyonu vermiştir.

MEHMET ÇAVUŞ ANITI:

57. Alay Şehitliğini geçip 200 m kadar ilerliyoruz. Asfalt yolun soluna doğru yine bir yol ayrılıyor. Tabela Mehmet Çavuş Anıtını gösteriyor. İçeriye doğru 50 m kadar ilerlediğimizde sağ tarafta 2 m boylarındaki anıt ile karşılaşıyoruz. Düşmanın hiçbir zaman ele geçiremediği Cesarettepe'deki bu anıtı 10. Jandarma Er Okulu inşa etmiştir. Yapılan bu anıt zamanla Mehmet Çavuş adıyla anılır olmuştur. Bu isim hakkında iki rivayet vardır. Birincisi, Atatürk'ün de överek söz ettiği, düşmana taş ve sopa ile saldıran Mehmet Çavuş'un adını almasıdır. Bir diğeri ise, Çanakkale'de bir tarlada bulunan, hiç çürümemiş olan ve künyesinde Mehmet yazan, daha sonra da buraya gömülen şehidimizin adını aldığı şeklindedir.

57. ALAY DESTANI:

25 Nisan kara çıkarmasında düşman kuvvetleri hızla ilerlemekteydi. Özellikle Anzak Koyundan çıkarma yapan düşman, burada gerekli tedbiri alamayan Osmanlı kuvvetleri üzerinde baskın bir konuma gelmişti. 10 bin civarında ANZAK kuvvetine karşı 2000 Mehmetçik mücadele vermekteydi.

Arıburnu'nda kanlı sırtda düşman siperine dikilen gazi alay sancağıyla muafızları.

Kocaçimen Tepe'de bulunan Mustafa Kemal, düşmanın harekatını daha iyi gözlemek adına Abdalbayırı'na doğru atını sürmüştü. O sırada düşmanın önünden çekilen askerlerimizle karşılaştı. Onları durdurarak niye çekildiklerini sordu. 261. tepede düşmanın çok etkili olduğundan ve cephanelerinin kalmadığından bahsettiler. Mustafa Kemal, onlara "Cephaneniz yoksa süngünüz de mi yok!" diyerek süngü taktırdı ve yere yatırdı. Onlara yerlerinden ayrılmamalarını öğütlerken kendilerine hemen yardımcı kuvvetler göndereceğini söyledi.

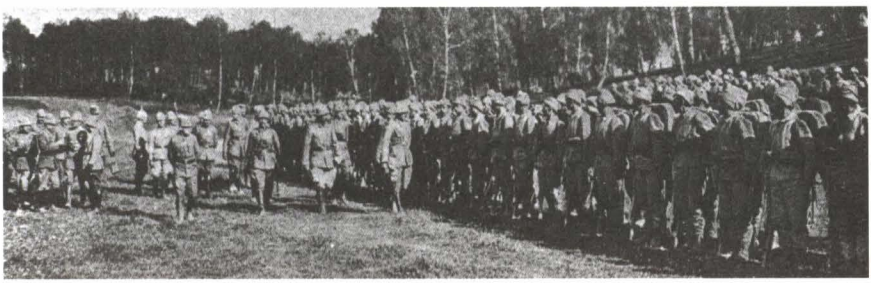
57. Alay kuvvetlerini bu düşman birliklerinin üzerine sevk eden Mustafa Kemal, onlara;

- "Ben size savaşmayı emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar geçebilir." demişti. Bu emir sonrasında düşmana taarruz eden 57. Alay son neferine kadar şehit olmuştur. Özellikle 57. Alay Komutanı Yarbay Hüseyin Avni Bey birliğinin önünde kahramanca mücadele etmiş ve 13 Ağustos tarihinde o da şehadete ererek birliğinin yanına gitmiştir.

Bu hadiseyi bir de bu olaydan 3 yıl sonra Ruşen Eşref Ünaydın'ın Mustafa Kemal ile yaptığı söyleşiden takip edelim:

"... Bu esnada Conkbayırı'nın güneyindeki 261 rakımlı tepeden sahilin gözetleme ve korunmasıyla görevli olarak orada bulunan bir müfreze askerin Conkbayırı'na doğru koşmakta, kaçmakta olduğunu gördüm. Bu askerlerin önüne kendim çıkarak, niçin kaçıyorsunuz, dedim. Efendim, düşman, dediler. Nerede? İşte, diye 261 rakımlı tepeyi gösterdiler. Gerçekten de düşmanın bir avcı kuvveti 261 rakımlı tepeye yaklaşmış ve tam bir serbestlik içinde ileriye doğru yürüyordu. Şimdi vaziyeti düşünün, Ben kuvvetleri geride bırakmışım, askerler on dakika istirahat etsinler diye. Düşman da bu tepeye gelmiş...

Demek ki düşman, bana benim askerlerimden daha yakın! Ve düşman benim yere gelse, kuvvetlerim çok kötü bir duruma düşecekti. O zaman, artık bilemiyorum, bilinçli bir düşünmeyle midir, yoksa önseziyle midir, kaçan askerlere, düşmandan kaçılmaz, dedim. Cephanemiz kalmadı, dediler. Cephaneniz yoksa süngünüz var, dedim ve bağırarak bunlara süngü taktırdım, yere yatırdım. Aynı zamanda Conkbayırı'na doğru ilerlemekte olan piyade alayı ile dağ bataryasının yetişebilen askerlerinin marş marşla benim bulunduğum yere gelmeleri için, yanımdaki emir subayını geriye yolladım. Bu askerler süngü takıp yere yatınca, düşman askerleri de yere yattı. Kazandığımız an, bu andır. Biz, ferdî kahramanlık sahneleriyle meşgul olmuyoruz."

Biraz sonra 57. Alaydan birlikler bu birliğin yardımına gelmişlerdir. Daha sonra buranın ciddiyeti anlaşılacak ve Kolordu Komutanı Esat Paşa, 27. Alaydan bazı birlikleri de Mustafa Kemal'in emrine verecektir. Bu bölgede çok şiddetli çarpışmalar olacak ve süngü hücumlarında binlerce Mehmetçiğimiz şehit olacaktır. Mustafa Kemal'in göğsüne bir şarapnel parçasının çarpma olayı da işte tam bu olaylar sırasında gerçekleşecektir. Fakat şarapnel parçası göğsündeki saate isabet edecek ve kendisine bir şey olmayacaktır.

Buradaki mücadeleler o kadar amansız olmuştur ki, Mehmetçik Çanakkale Savaşı içerisinde en çok kanı burada akıtmıştır. 57. Alay Çanakkale Kahramanlık destanının bir numunesidir âdeta. Alay komutanı Hüseyin Avni Paşa'dan, O'nun yerine geçen Ali Hayri Bey'e ve kumanda heyetinden en küçük rütbeli askerine kadar hepsi şehit olmuşlardır. En acıklı sahnelerden biri de savaştan sonra yaşanmıştır. Artık zafer kazanılmış, Düvel-i Muazzamanın en kalabalık orduları burada büyük bir hezimete mahkum edilmiştir. Şehitleri anma, gazilere madalyalarını takma günü gelmiştir. Büyük bir merasim düzenlenir. Çanakkale mücadelelerine katılmış tüm alaylar, takımlar, birer birer sıralanırlar. Adı okunan alay adına bir rütbeli gelip kendi alayına takdim edilen şeref madalyasını almaktadır. Sıra 57. Alay'a gelir. Ortaya hiç kimse çıkmaz. Çünkü hepsi bu güzelim vatanımız uğruna şehit olmuşlardır. Ortada sadece bir kanlı sancakları kalmıştır. Başka bir alaydan bir Mehmetçik bu kanlı sancağı tam ortaya getirir. 57. Alayın şeref madalyası sancaklarına takılır. Bu hazin manzara karşısında gözler yaşarmış, dudaklar Fatihaları o güzeller güzeli şehitlerin ruhlarına göndermeye başlamışlardır.

57. Alay Şehitliği'ne, Anafartalar'a doğru giden yolda ulaşabilirsiniz. Yolun hemen sağında üç katlı kulesiyle kendisini belli edecektir. 12 Aralık 1992'de açılan şehitliğin neden özellikle buraya yapıldığının da ilginç bir öyküsü vardır.

Savaştan yıllar sonra buradaki toplu mezarlıklar açılarak yapılan kimlik tespiti sonrasında, yabancılar kendilerine ait naaşları hazırladıkları anıt mezarlara taşımaya başlarlar. Tam bu bölgedeki bir toplu mezar açıldığında iki askerin birbirlerinin boyunlarındaki muska ve haça sarılmış vaziyette öldükleri görülür. İkisi de verdikleri mücadelede birbirlerinin boyunlarındaki şeye sarılmışlar ve bu vaziyette can vermişlerdir. Yapılan kimlik tespiti sonrasında boynunda muska taşıyan kişinin 57. Alaydan Üsteğmen Mustafa Asım, boynunda haç taşıyanın ise Yüzbaşı Woiters olduğu anlaşılır. Onların bu durumu hiç bozulmadan ikisi de tekrar aynı yere gömülürler. 57. Alay Şehitliği de bu nedenle bu bölgeye inşa edilmiştir. Üsteğmen Mustafa Asım ve Yüzbaşı Woiters'in gömüldüğü yer ise 57. Alay kulesinin hemen önüdür. İşin ilginç başka bir yanı da 1993 yılında, Kültür Bakanlığının bu iki düşman askerin ailelerini bularak buraya getirmesidir. Bu aileler herkesin gözü önünde birbirlerine sarılmış ve dünyaya dostluk mesajları vermişlerdir.

57. Alay Komutanı Hüseyin Avni Bey'in mezarı ise Anafartalar'a çıkarken, daha 57. Alay'a varmadan sağ taraftaki bir toprak yolun sonundadır.

Uçağa ateş eden Mehmetçik.

ARIBURNU YARLARI:

Diyelim ki vaktiniz kısa olduğu için Anzak Koyu'na kadar gidemediniz. Düşmana dur diyen Arıburnu yarlarını görmek için fırsatı kaçırmadınız. Hemen Mehmet Çavuş Anıtının kuzeybatısındaki Cesarettepe sırtlarından Arıburnu'na bakınız. Tüm azameti ile, "Biz vazifemizi yaptık." diyen Arıburnu sırtlarını göreceksiniz.

TALAT GÖKTEPE ANITI:

"Quinst post" ve "Baby 700" mezarlıklarını geçtikten sonra etrafı alevlerle sarılı, kravatlı bir erkek kompozisyonu sergileyen Talat Göktepe Anıtına geliyoruz. İzlediğimiz yolun sağında kalan anıt, bu sırtlarda çıkan yangın sırasında hayatını kaybeden İtfaiye Müdürü Talat Bey adına dikilmiştir.

CONKBAYIRI:

İşte Çanakkale Savaşının en kanlı cephelerinden birinin cereyan mekanı. Düşmanın almak için çok uğraştığı bu stratejik nokta, nice boğuşmaya şahit olmuştu. 25 Nisan'dan itibaren düşmanın buralara doğru başlattığı acımasız saldırı tam 9 Ağustos tarihine kadar sürmüş, bu tarihte Conkbayırı hattında durdurulan düşman bir daha ilerleme fırsatı elde edememişti. Conkbayırı sırtlarında meydana gelen bu çarpışmalarda kaybımız 9.200 kişidir. Düşmanın kaybı ise 12.000'dir.

Çanakkale savaşından kalan tünellerden biri.

ANZAK ANITI (YENİ ZELANDA ANITI):

Atatürk'ün heykelinin hemen yanında Anzak Anıtı görmekteyiz. Buradaki anıt gören hemen herkesi şaşırtmaktadır. Çünkü düşmanın kesinlikle hezimete uğradığı bu yerde bu anıtın ne işi vardır? Gerçekten de Yeni Zelanda yetkilileri bir ara ele geçirdikleri başka bir tepe ile burayı karıştırarak bu anıtı buraya inşa etmişlerdir. Atatürk'ün anıtının yanında bu anıt hiç de anlamlı durmamaktadır.

ÜSTEĞMEN NAZİF ÇAKMAK MEZARI:

Atatürk Anıtının hemen karşısında, Küçük ve Büyük Anafartalar ovalarına hakim bu tepenin üstünde bir mezar görürüz. Mareşal Fevzi Çakmak'ın kardeşi olan Nazif Çakmak 28 Temmuz 1915'de burada şehit düşmüştür.

ATATÜRK ZAFER ANITI:

Conkbayırı'na çıktığınızda ellerinden biri arkasında gözleri ile ufku tarayan Atatürk anıtı ile karşılaşırsınız.

Bu savaş sırasında Kurmay Albay olarak vazife yapan Atatürk, ileri görüşlülüğü ve zor anlarda ani karar verme yeteneği ile ön plana çıkmıştır.

Anafartalar Kahramanı olarak Çanakkale Savaş tarihine geçen Mustafa Kemal bu mücadeleler sırasında bir şarapnel parçasına maruz kalmış, bu şarapnel Mustafa Kemal'in saatine çarparak onu parçalamıştı. Mustafa Kemal daha sonra bu saati hatıra olarak Liman Paşa'ya vermişti. Liman Paşa da karşılık olarak ona kendi altın kaplama saatini vermişti. Liman Paşa'nın verdiği bu saat şu an Anıtkabir Müzesinde bulunmaktadır. Mustafa Kemal'in hayatta kalmasına vesile olan saat ise Almanya'da sergilenmektedir. Atatürk'ün göğsüne şarapnel parçasının çarptığı yer, üst üste konmuş dört taş gülle ile belirtilmiştir.

KABATEPE TANITMA MERKEZİ:

Conkbayırı ve civarını gezdikten sonra geldiğimiz yoldan geriye dönerek Kabatepe yol ayrımına geliyoruz. Bu yol bizi aynı zamanda İstanbul ve Eceabat'a giden yol sapağına da götürecektir. 5 dakika sonra Kabatepe Tanıtma Merkezi ile karşılaşırız. Alçıtepe Köyünde gördüğümüz Salim Mutlu Müzesi bir süre burada sergilenmişti. Şu an içinde bazı silahlar ve haritalar sergilenmektedir. En dikkat çekici yerlerinden biri de yapı önünde bulunan İsimsiz Asker Anıtı'dır. Emekli bir askerimizin katkıları ile yaptırılmıştır.

Not: Biz her ne kadar burasını, güzergahı uzatmamak için gezimizin sonuna koymuş bile olsak, Çanakkale gezisine çıkarken arzu edildiği takdirde öncelikle buraya uğranarak savaş detayları hakkında bilgi alınabilir.

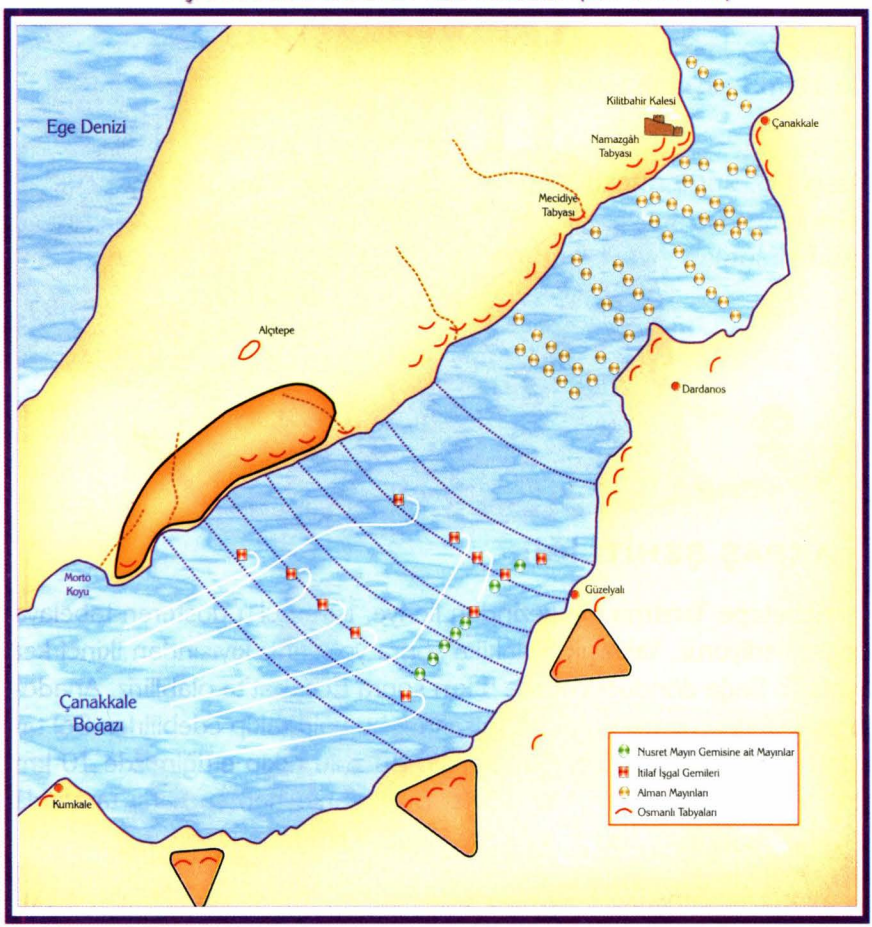
AKBAŞ ŞEHİTLİĞİ:

Kabatepe Tanıtma Merkezinden ileriye, İstanbul'u gösteren tabelaya doğru ilerliyoruz. Yaklaşık 5 dakika sonra yol deniz kıyısından ikinci kez ayrılıyor. Sağa döndüğümüzde 5 km sonra Eceabat'ta olabiliriz. Anadolu yakasından geriye dönecek misafirler bu yolu takip edebilirler. Sol tarafa bakan yol İstanbul'a gitmektedir. Bu yolu takip ettiğimizde 10 km sonra Akbaş Limanına geliriz. Bu limanın hemen karşı tarafında ağaçların arasında Akbaş Şehitliği bulunmaktadır.

Çanakkale Savaşlarında Akbaş Limanı, yaralı Mehmetçiklerimizin İstanbul'a taşınmasında kullanılıyordu. Halep adlı gemi buradan yaralıları almış tam ayrılacakken düşmanlar tarafından bombalanmıştı. Bu saldırıda ölen 200 civarındaki yaralı askerimiz işte bu limanın karşısındaki Akbaş Şehitliğine, kanlı elbiseleri ile defnedilmişlerdir.

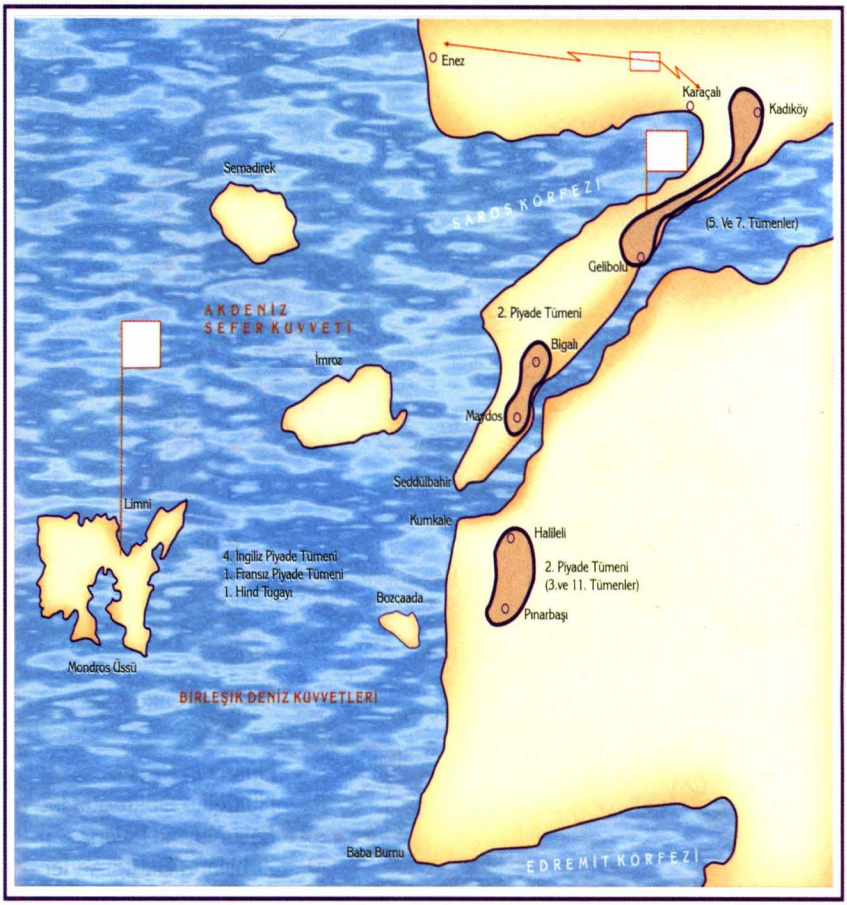
ÇANAKKALE BOĞAZ MUHAREBESİ (18 Mart 1915)

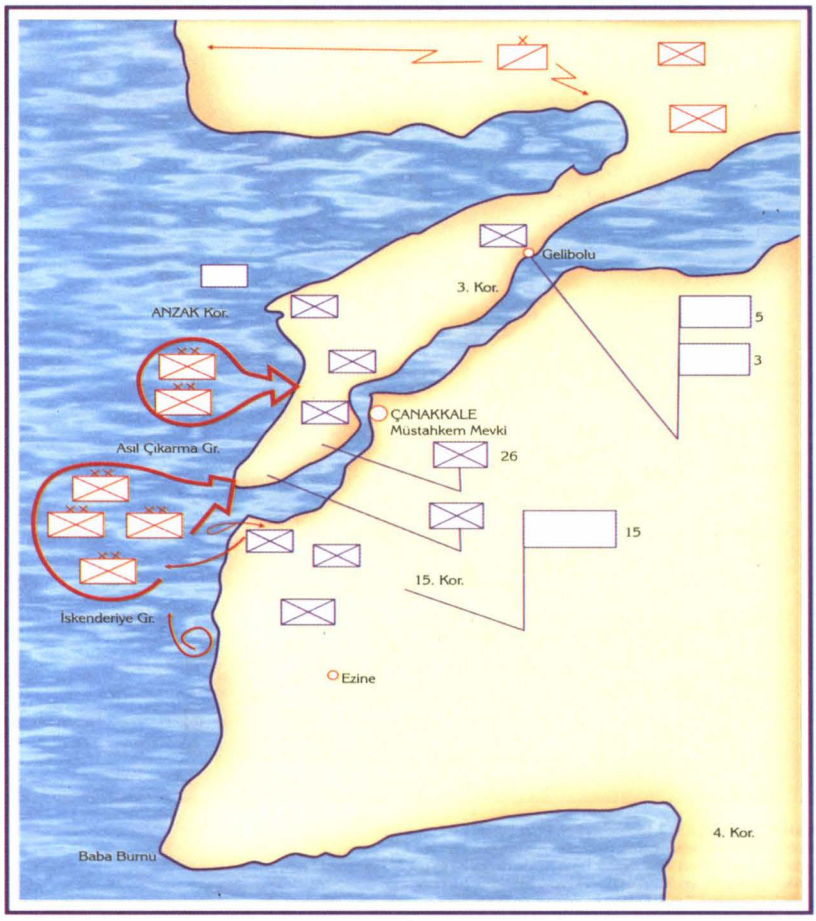
Nusret Mayın Gemisinin Mayın Döktüğü Yer ve İzlediği Rota

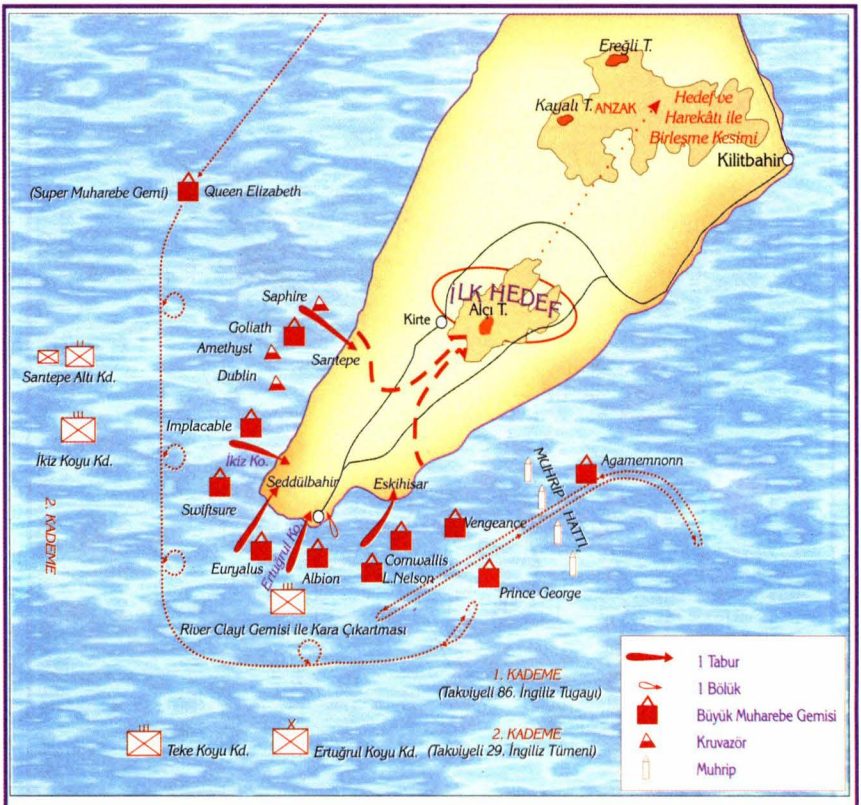
Osmanlı ve İtilaf Kuvvetlerinin Genel Durumu

Osmanlı ve İtilaf Kuvvetlerinin Hareket Planı

İngiliz ve Fransızların Seddülbahir'deki Çıkarma Plânları

Madde 1: Çıkarmanın 1. ve 2. kademelerini 29. İngiliz Tümeni teşkil etmektedir.
Madde 2: İkinci kademeler hiç aralık verilmeden aynı gün çıkarılacaktır.
Madde 3: Fransız Tümeni 48 saat sonra, Deniz Piyade Tümeni ise en çok 24 saat sonra çıkarma yerinde hazır olacaktır.
Madde 4: Fransız Tümeni ile birlikte Fransız Filosu da bölgeye gelecektir.
Madde 5: Çıkarmanın 1. ve 2. Kademe kuvvetlerini 29. Piyade Tümeni (İngiliz) Teşkil edecektir.

19 Mayıs Türk Taarruzu

ÇANAKKALE GEZİ HARİTASI

1. Kilitbahir Kalesi
2. Seyid On. Anıtı ve Mecidiye Tab.
3. Havuzlar Şehitliği
4. Soğanlıdere Şehitliği
5. Alçıtepe Köyü ve Müzesi
6. Son Ok Anıtı
7. Sargı Yeri
8. Nuri Yamut Anıtı
9. Yarbay Hasan Bey Kabri
10. E. Yahya Çvş. Anıtı ve Şehitliği
11. Heles Anıtı
12. Sahil Mezarlığı
13. Seddülbahir Kalesi
14. İlk Şehitler Anıtı
15. Fransız Anıtı ve Mezarlığı
16. Ç. Şehitler Abidesi ve Müzesi
17. Twelve Trees Copse Mezarlığı
18. Pink Farm Mezarlığı
19. Anzak Koyu ve Mezarlığı
20. Walkers Ridge Mezarlığı
21. The Nek Mezarlığı
22. The Farm Mezarlığı
23. Hill 60 Mezarlığı
24. E. Pier Yeni Zelanda Mezarlığı
25. 7 th Freld Ambulance Mezarlığı
26. Damakçı Bayırı Kitabesi
27. İsmailoğlu Yusufçuktepe Kitabesi
28. Büyük Kemikli Kitabesi
29. Kireçtepe Şehitliği
30. Bigalı Köyü ve Atatürk'ün Evi
31. Akbaş Şehitliği
32. Kabatepe Müzesi ve Danışma Mer.
33. Kanlısırt Kitabesi
34. Lone Pine Anıtı ve Mezarlığı
35. Hüseyin Avni Bey Kabri
36. Yüzbaşı Mehmet Kabri
37. Johnstons jolly Mezarlığı
38. 57.Alay Şehitliği
39. Quinns Post Mezarlığı
40. Mehmet Çvş. Anıtı
41. Baby 700 Mezarlığı
42. Atatürk Anıtı
43. Anzak Anıtı ve Mezarlığı
44. Shrapnel Walley Mezarlığı
45. Mehmetciğe Saygı Anıtı

Gelibolu Yarımadası

ÇANAKKALE

Gezi Rehberi

Talha UĞURLUEL

Vurulup tertemiz alnından, uzanmış yatıyor,
Bir hilâl uğruna, ya Rab, ne güneşler batıyor!

* * *

Ey şehid oğlu şehid, isteme benden makber,
Sana ağuşunu açmış duruyor Peygamber.

ISBN 975-8775-00-6